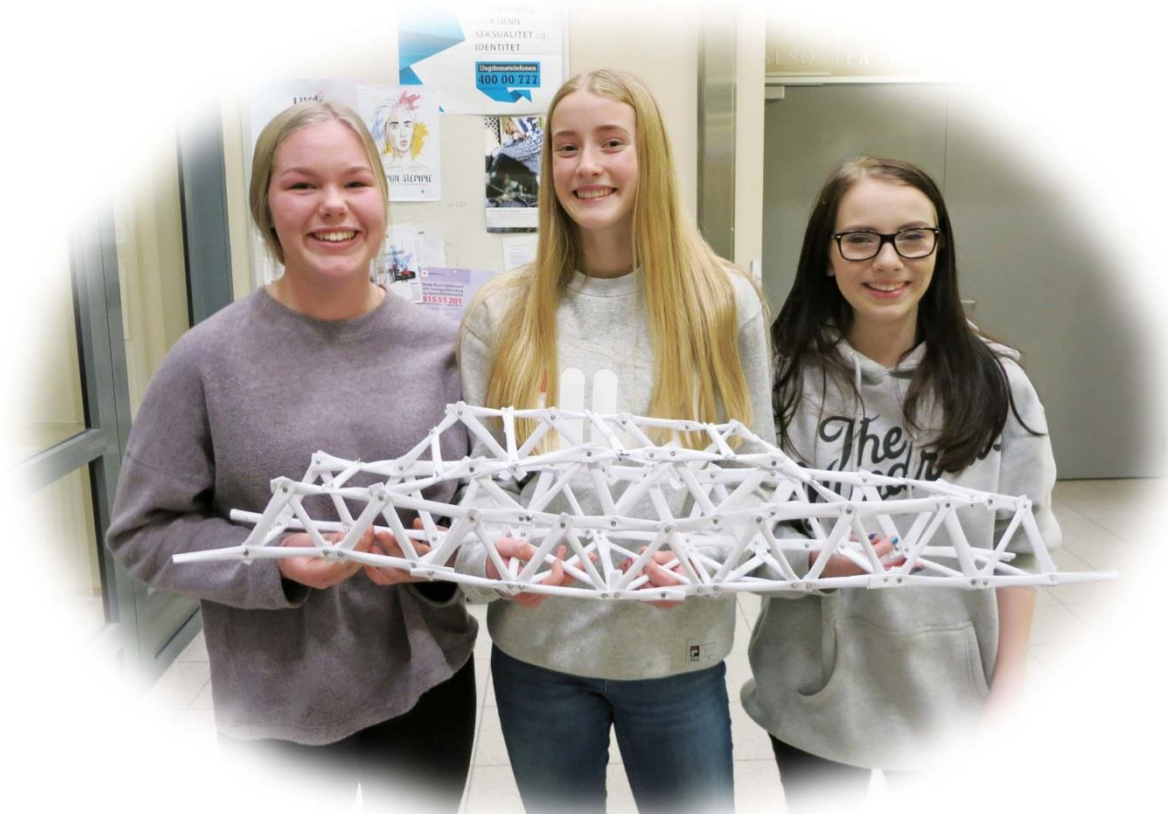

Økonomiplan med handlingsprogram 2018 - 2021

Årsbudsjet 2018

Vinnerne av "Brobyggekonskurransen 2017" ved Songdalen ungdomsskole:
f.v: Martine Ommundsen, Leah Nygaard og Celina Olsen.

SONGDALEN
KOMMUNE

Innhold	Side
Forord	4
Vedtak i kommunestyret 13.12.2017	5
Del I – Økonomiske betraktninger	8
Sentrale utviklingstrekk	9
• Befolkningsutvikling med prognoser • Sonevis befolkningsutvikling i ulike deler av kommunen • Folkemengde 1. januar hvert år • Befolkningsfremskriving • Demografiske forhold/utvikling	
Generelle kommentarer til økonomien	13
• Konjunkturtendensene for Norge og utlandet • Kommuneøkonomien – statsbudsjettet • Netto driftsresultat • Lånegjeld • Fond • Kommunens pensjonsforbindelser	
Driftsbudsjett	19
• Forutsetninger • Nærmere om skatt og rammetilskudd • Eiendomsskatt • Kompensasjonstilskudd • Integreringstilskudd • Kapitalutgifter, strategi, avdrag på lån • Kapitalinntekter • Renteinntekter av bankinnskudd og i pengemarkedet • Rente- og kursutvikling for obligasjoner og aksjefond • Bufferfond • Utbytte av Agder Energi • Utbytte av Avfall Sør AS • Finansielle måltall	
Investeringsbudsjettet	25
• Skolerammen • Omsorgsboliger • Midtheilia – byggetrinn 2 • Ny bro til Birkelid-området • Finsland Idrettspark • VAR	
Vedtatt driftsbudsjett i perioden 2018-2021	27
Vedtatt investeringsplan i perioden 2018-2021	28
Finansiering av prosjektene	

DEL II – Overordnede målsettinger **31**

- Kommunen som samfunnsutvikler
- Kommunes handlingsdel
- Samarbeidsavtale med Vest-Agder fylkeskommune
- Kommuneplanlegging
- Befolkningsutvikling
- Sentrums- og næringsutvikling
- Boligbygging
- Samferdsel
- Samfunnssikkerhet og beredskap
- Regionutvikling og interkommunalt samarbeid
- Region Kristiansand

Kommunen som tjenesteleverandør **39**

- Folkehelsearbeid
- Samarbeid om lokale kriminalitetsforebyggende tiltak

Kommunen som organisasjon og arbeidsgiverrollen **41**

- Organisasjonsutvikling
- Arbeidsgiverfunksjonen
- Likebehandling og likestilling
- Helse, miljø og sikkerhet
- Nøkkeltall for fravær
- Økonomisk styring og kontroll

DEL III – Tjenesteenhetenes handlingsprogram **46**

Barnehagene

Skolene

Kultur og inkludering

Nav

Utvikling og forvaltning

Habilitering

Hjemmetjenesten

Institusjon

Livsmestring

Kommunikasjon og service

Teknisk

Rådmannens stab

Politisk styring og kontrollorgan

Barnevern

Kirkelig fellesråd

Fellesområdet

Tilleggsbevilgning

DEL IV – Årsbudsjett 2018 **87**

Budsjettskjema 1A og 1B– Driftsbudsjett

Budsjettskjema 2A og 2B - Investeringsbudsjett

Nøktern drift og betydelige investeringer

Kommunestyret vedtok 20. juni i år å ta Stortingets vedtak om sammenslåing av Songdalen, Søgne og Kristiansand kommune til etterretning. Det betyr at Songdalen kommune opphører å eksistere fra 1. januar 2020. Økonomiplan 2018-21 legger føringer for de to siste årene som selvstendig kommune og overgangen til Nye Kristiansand.

Songdalen kommune er velfungerende med stolte, dyktige og ansvarsfulle ansatte og tillitsvalgte. På noen områder leveres tjenestene gjennom interkommunalt samarbeid. Innbyggerne er stort sett fornøyd og næringslivet gir gode tilbakemeldinger. Vår samarbeidskultur er utviklet gjennom mange år sammen med kommunens folkevalgte og blir en viktig ressurs for sammenslåingsprosessen og i ny kommune. Økonomiske rammer som følger opp målsettinger i kommuneplanens samfunnsdel har ledet til riktige satsinger i årlige budsjettvedtak. Enhetene samlet sett er organisert og balansert i forhold kommunens samlede utfordringer. Fokus på folkehelse har medvirket til økt innsikt om hva mange av kommunens innbyggere strever med på kort og lang sikt. For å løse utfordringer må tjenestene være koordinerte og virke på tvers.

Rådmannens budsjettforslag for enhetenes drift i 2018 er nøkternt men inneholder ikke forslag om generell reduksjon av økonomiske rammer. Det er funnet rom for noe økning innen skolen og annen forebygging for å styrke innsatsen i forhold til barn og ungdom som sliter. Rammen til kommunens hjemmetjeneste økes på grunn av flere brukere og for å medvirke til at eldre og andre pleietrengende kan bo hjemme lengst mulig. Kommunens økonomiske andel for leveranse av interkommunal barnevernstjeneste vurderes å være tilstrekkelig inklusive rom for nødvendige stillingsøkninger. Rammen for lærlinger justeres noe i tråd med politiske føringer.

Forslag til ramme for investeringer er ekspansiv i perioden. Det største prosjektet er bygging av ny skole og flerbrukshall. Videre foreslås midler til å følge opp planleggings-prosess av kommunens fremtidige helsetilbud til eldre og andre pleietrengende. Det er behov for flere tilrettelagte leiligheter, omsorgsboliger, heldøgnplasser og mer anvendelse av velferdsteknologi. Økonomiplanen foreslår gjennomføring av trinn to på Midtheilia i slutten av perioden for å styrke tilbudet til innbyggere som strever med psykisk helse og rus. Erfaringer fra ekstremvær tas hensyn til. Det foreslås ny bro mellom Birkelid og Volleberg og tiltak for å håndtere overvann. Rådmannens forslag til budsjett for 2018 ender opp med et driftsresultat som forutsetter stram budsjett disiplin innen alle tjenesteenheter neste år.

Det er ikke avsatt ekstra midler til kommunereform prosessen. Foreløpige betraktninger tyder på at sammenslåingsprosessen er underfinansiert fra staten. Rådmannen varsler derfor at det kan bli aktuelt å tilføre prosessen midler i forbindelse med 1. tertial 2018. Det uttrykkes også en oppfordring til kommunens folkevalgte om å vise varsomhet med å pålegge administrasjonen nye oppdrag. Å drive kommunen forsvarlig frem mot 1. januar 2020 samtidig som en ny kommune skal bygges, legger bånd på tilgjengelige ressurser med liten eller ingen restkapasitet.

Forsiden av økonomiplandokumentet viser et flott bilde av tre stolte vinnere av «Brobyggekonskurransen 2017» ved Songdalen ungdomsskole. I fjor var det bilde av lærlinger på forsiden. Satsing på barn og ungdom er en viktig investering for fremtiden.

Nodeland 08.11.2017

Kjell A Kristiansen
Rådmann

Kommunestyrets vedtak 13.12.2017 sak 63/17

- A. Økonomiplanen og handlingsprogrammet for 2018-2021 vedtas iht. budsjettdokumentet.
- B. Økonomiplanens drifts- og investeringsramme skal legges til grunn ved den kommunale planleggingen.
- C. Årsbudsjettet for 2018 vedtas slik det fremkommer i forslaget til økonomiplanen
- D. Årsbudsjettets nettoramme er bindende
- E. Songdalen kommune skal benytte de nasjonale tilskuddssatser for overføring av tilskudd til de private familiebarnehagene.
- F. Det må i årsbudsjettet for 2018 ikke gjøres vesentlige endringer uten at økonomiplanen for 2018-2021 tas opp til ny behandling.
- G. Bevilgninger gitt til formål ut over det vedtatte årsbudsjettet må ikke gis uten at det samtidig fattes vedtak om hvordan utgiftene skal dekkes på årets budsjett.
- H. Kommunestyrets tilleggsbevilgning kan bare brukes til å styrke et formål som er opprettet. Midlene kan ikke brukes til å opprette eller påføre kommunen en varig økt utgift.
- I. Gebyrheftet (vedlegg til denne saken) vedtas som foreslått for 2018, dersom gebyrer ikke er fremmet som egne saker og vedtatt av kommunestyret.
- a. Praktisk bistand i hjemmet (hjemmehjelp) skal betales etter satser regulert etter grunnbeløpet i folketrygden. Satsene reguleres 1.mai hvert år.
- J. Kommunens satser for økonomisk stønad til livsopphold skal til enhver tid følge statens veiledende satser.
- K. Ved utskrivning av skatt på inntekt og formue brukes de maksimale satsene som Stortinget vedtar.
- L. I medhold av eiendomsskatteloven §§2, 3 og 10 skal følgende utskrivingsalternativ benyttes for skatteåret 2018:
- 1) Gjelder alle faste eiendommer i kommunen
 - 2) Eiendomsskattesatsen for boliger er 3 ‰
 - 3) Eiendomsskattesatsen for næring, tomter, verk og bruk er 4 ‰
 - 4) For boligdelen av eiendommer (herunder fritidseiendommer) som ikke benyttes til næringsvirksomhet gjelder et bunnfradrag på kr 300.000 av takstverdi
 - 5) I medhold av eiendomsskatteloven § 7 b) fritas bygning som har historisk verdi for eiendomsskatt.
 - 6) Eiendomsskatten skal betales i fire terminer i skatteåret.
- M. Kommunestyret samtykker i at det tas opp investerings- og startlån i samsvar med budsjettdokumentet med inntil kr 36.381.400. Nye investeringslån avdras over 30 år.
- N. Eventuelle salg av faste eiendommer skal som hovedregel gå til nedbetaling av lån, dersom ikke de frigitte midlene ved salg er besluttet brukt til finansiering av nye eiendommer.
- O. En bevilgning til et forprosjekt ses i sammenheng med bevilgningen til samme hovedprosjektet slik at gjenstående midler/eventuelle overskridelser skal tilføres eller dekkes innenfor bevilgningen til hovedprosjektet.
- P. Skulle Stortingets budsjettvedtak gi økte frie inntekter avsettes dette på disposisjonsfondet. Eventuelle endringer i øremerkede tilskudd går til tilsvarende endringer i aktiviteten på vedkommende formål.
- Q. Økning av tilskudd skal budsjettreguleres i hht. kommunens økonomireglement.
- R. Beløp i 1000 kr.

	Tema	Konsekvens driftsbudsjettet 2018	Konsekvens investeringsbudsjett 2018
1	Tilskudd Atrop/Leons hjerterom i 2018	100	
2	Flomsikringstiltak/kartlegging langs Songdalselva	200	
3	Skifte til LED-lys i lysløype	50	

4	Landsskytterstevnet	50	
5	Prøveordning barnefattigdom	100	
6	Prosjekt utbedring bro til Gjervoldstad		641
7	Forprosjekt – avklaring muligheter for en eventuell flerbrukshall på Fagermoen		500
	Sum budsjettjusteringer	500	1141
	Finansieres med redusert resultat	500	
	Finansieres med økt låneopptak. Lånebeløpet i budsjettvedtakets pkt. M økes tilsvarende		1141

Tekst del

- Songdalen kommune har gjennom flere år arbeidet med planer for å styrke Nodeland som et levende sentrum. Både regionale og statlige myndigheter har støttet opp om dette arbeidet. Idrett, frivillighet og kultur har behov for lokaliteter som en samlende flerbrukshall/kulturhus kan gi. Plasseringen må være sentrumsnær for å sikre best mulig tilgjengelighet og utnyttelse for alle grupper av brukere. Parallelt med omreguleringsprosess for ny skole på Rosseland ber kommunestyret rådmannen utrede alternativ plassering av flerbrukshall/kulturhus på Fagermoen (området gymsal gamle SUS), jfr. tabell pkt. 7.
- Rådmannen setter i gang en kartlegging av hvilke områder som ikke har mobildekning eller ikke har mulighet til å kople seg til fiber, for deretter legge frem en plan for implementering for kommunestyret våren 2018.
- Reguleringsplan for Hortemo ferdigstilles i samsvar med plan for idrettsparken og fremmes for politisk realitetsbehandling. Eventuelle kostnader fremmes for politisk behandling 1. tertial. Planutvalgets vedtak ang. fase 1 følges opp i henhold til mulighetsstudie. Reguleringsplan utarbeides etter Planutvalgets vedtatte modell fase 2 og fase 3 i 2018. Mandat som lå til grunn for mulighetsstudien følges opp for å sikre et godt og variert tilbud på området.
- Rådmannen bes fremlegge en sak på nyåret om hvorledes kommunens klimasatsing bør følges opp på kort og lang sikt inklusive metode for klimaregnskap.
- Tjeneste- og levekårskomiteen vurderer forslag fra MDG om å etablere skolehager for å nå læringsmålene i mat og helse og naturfag på en praktisk måte for å styrke undervisningens nærhet til natur, livsprosesser og matproduksjon. Dette er i tråd med skolens satsing på realfag og kommunens folkehelsearbeid.
- I samarbeid med ledere for lag og foreninger for barn og unge i kommunen, iverksetter rådmannen en ordning hvor foreninger kan søke om støtte til dekning av medlemskontingenter, dekning av egenbetalingskrav til turer etc. Formålet er å gjøre det lettere for barn og unge i husholdninger med svak økonomi å delta i idrett og frivillige lag og foreninger. Tiltaket er en prøveordning for 2018 og det avsettes kr. 100 000, jfr. tabell pkt. 5.

- Rådmannen setter i gang kartlegging av Songdalselva med tanke på flomsikring. Registrering av fyllinger som kan utgjøre direkte miljøfare skal inngå i kartleggingen. Formålet er å sikre infrastruktur nær elva og å hindre skade på privat og offentlig eiendom, jfr. tabell pkt. 2.

S. Ved opparbeiding og beplantning av kommunens grøntarealer skal det så langt mulig plantes nyttevekster som kan stimulere det biologiske mangfoldet, og bærbusker/frukttrær som allmennheten kan forsyne seg av.

DEL I

Økonomiske betraktninger

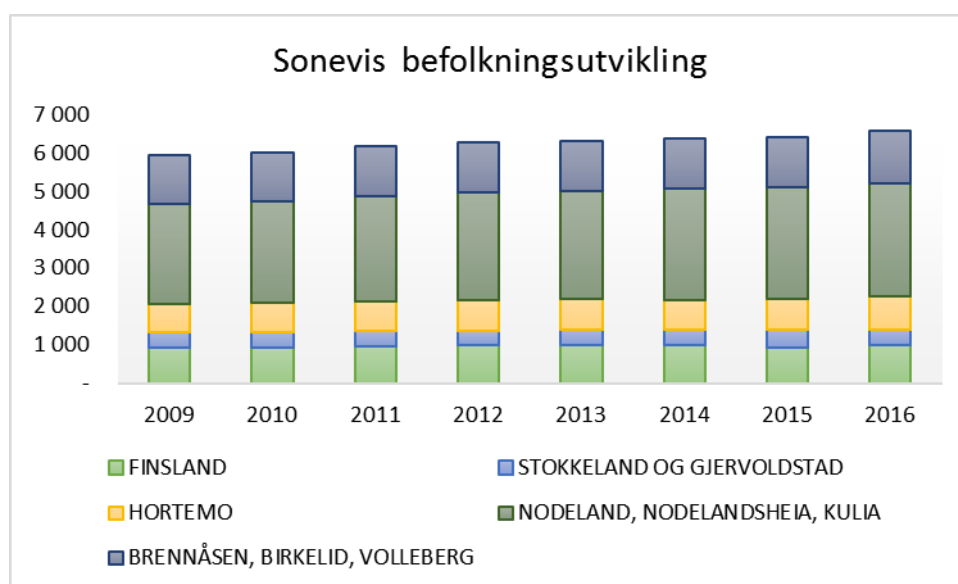
Sentrale utviklingstrekk

Befolkningsutvikling med prognoser

Folketallsutviklingen og ikke minst aldersfordelingen er viktig når man skal planlegge utvikling av kommunens tjenestetilbud. De ulike aldersgruppene i befolkningen har ulike krav og forventninger til de forskjellige kommunale tjenester og tilbud. Kommunen må planlegge at det er tilstrekkelig antall barnehageplasser, tilpasset skoletilbud, kulturtilbud, omsorgstjenester osv. Overføringene som kommunene får gjennom rammetilskuddet tar hensyn til at noen kommuner må tilrettelegge eller utvide tilbudene. I andre tilfeller så reduseres rammetilskuddet som følge av at aldersgrupper som krever et tilbud er blitt mindre (for eksempel antall barn i grunnskolen). Det er viktig å ha en oversikt hvilke områder i kommunen som har mest endringer i befolkningen. Tabellene nedenfor her, er laget med utgangspunkt i statistikk fra SSB.

Sonevis befolkningsutvikling i ulike deler av kommunen

Pr. 31.12 hvert år	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
FINSLAND	937	933	955	977	1 005	994	942	1 005
STOKKELAND OG GJERVOLDSTAD	391	395	398	398	399	385	451	396
HORTEMO	741	759	767	786	780	793	813	845
NODELAND, NODELANDSHEIA, KULIA	2 613	2 656	2 753	2 791	2 815	2 894	2 907	2 969
BRENNÅSEN, BIRKELID, VOLLEBERG	1 258	1 256	1 292	1 333	1 304	1 288	1 306	1 353
	5 940	5 999	6 165	6 285	6 303	6 354	6 419	6 568

Folkemengde 1. januar hvert år

	Folkemengde	Fødsels overskudd	Netto innflytting	Folketilvekst
2004	5483	26	44	73
2005	5556	-4	68	65
2006	5621	45	-3	43
2007	5664	37	29	64
2008	5728	23	52	76
2009	5804	58	79	136
2010	5940	44	14	59
2011	5999	53	113	166
2012	6165	40	76	120
2013	6285	50	-36	18
2014	6303	41	10	51
2015	6354	26	40	65
2016	6419	43	104	149
2017	6568	0	0	0

Tabellen ovenfor viser at befolkningsveksten skyldes fødselsoverskudd i kommunen, i kombinasjon med netto innflytting. Spesielt er det en markert vekst knyttet til innvandring. Dette gjelder både arbeidsinnvandring og bosetting av flyktninger.

Dette er mer markert i Songdalen kommune enn i våre nabokommuner. Den sonevise fordelingen av befolkningsveksten viser at den største delen av dette kommer fra Hortemo og sørover i kommunen.

Befolkningsfremskriving

I alle prognoser i økonomiplan 2018-2021 har vi brukt SSB sin modell med alternativ MMM som står for middels nasjonal vekst med middels fruktbarhet, middels levealder, middels innenlandsk flytting og middels innvandring. Dette er noe nedjustering av vekstanslagene i forhold til det vi har brukt tidligere. Tidligere økonomiplaner har vært basert på mer ekspansive modeller. Dette har dermed indikert større kommende utfordringer for vårt tjenestetilbud. Uansett modellvalg, vil prognosetallene være svært usikre, ikke minst fordi de ikke har i seg spesielle utviklingstrekk, for eksempel etablering av store boligområder eller hvor mange arbeidsinnvandrere vi får de kommende år.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2025	2027	2030
0-17 år	1617	1650	1660	1675	1689	1717	1739	1761	1766
18-49 år	2920	2927	2943	2958	2988	2990	3055	3085	3219
50-66 år	1261	1300	1337	1364	1395	1431	1459	1528	1553
67-79 år	625	648	658	686	697	698	734	754	801
80 år -	210	222	239	247	255	279	307	338	392
sum	6633	6747	6837	6930	7024	7115	7294	7466	7731

Dersom vi bygger på denne prognosen og legger til grunn at de premissene som ligger i SSBs modellberegninger er korrekte, så vil utviklingen fremover være preget av at andelen innbyggere over 67 år vil øke relativt mye. Dette er særlig tydelig i antall innbyggere over 80 år.

Den mest usikre faktoren lokalt antas å være inn- og utflytting av kommunen. Dette vil styres av en rekke forhold som kommunen selv i varierende grad kan påvirke, blant annet boligbygging/tilrettelegging av nye boligområder i kommunen, antall arbeidsinnvandrere som bosetter seg, antall flyktninger som blir bosatt og generell interesse for bosetting i kommunen. Det synes likevel å være noen relativt åpenbare tendenser i utviklingen; i tråd med den generelle utviklingen i store deler av landet stiger antallet eldre innbyggere markert fremover. En rimelig antakelse er at dette vil påvirke vårt tjenestetilbud til denne gruppen betydelig.

Demografiske forhold/utvikling i Songdalen/Knutepunkt Sørlandet

Befolkningsdata pr. 31.12.2016

	2012	2013	2014	2015	2016	vekst 2014-2015	vekst 2015-2016
0926 Lillesand	10 032	10 106	10 340	10 577	10 702	2,3 %	1,2 %
0928 Birkenes	4 936	4 993	5 035	5 147	5 178	2,2 %	0,6 %
0935 Iveland	1 283	1 314	1 315	1 317	1 342	0,2 %	1,9 %
1001 Kristiansand	84 476	85 983	87 446	88 447	89 268	1,1 %	0,9 %
1014 Vennesla	13 756	13 986	14 095	14 308	14 425	1,5 %	0,8 %
1017 Songdalen	6 285	6 303	6 354	6 419	6 568	1,0 %	2,3 %
1018 Søgne	10 960	11 005	11 217	11 260	11 321	0,4 %	0,5 %

Hvordan påvirkes kommunens utgifter av den demografiske utviklingen?

Innbyggertallsutvikling og alderssammensetning har stor betydning for nivået på de statlige overføringene. Meningen er at rammetilskuddet skal reflektere at de ulike aldersgruppene ikke koster kommunekassen det samme. Yrkesaktive mennesker klarer seg i hovedsak selv, mens de yngste har behov for barnehage og skoleplass. De eldste innbyggerne kan gi kommunene kostnader på helse og omsorgstjenestene.

Befolkningsdata er også svært viktig faktor som brukes mye i beregninger av ulike finansielle nøkkeltall. En jevn, positiv befolkningsvekst er derfor fordelaktig. Songdalen kommune har enkelte år fått veksttilskudd som en del av rammetilskuddet. Dette betinger en gjennomsnittlig befolkningsvekst på mer enn 1,4 % pr. år.

Boligbygging

Tabellen viser antall nye boliger som er tatt i bruk hvert år. Dette er også en faktor som er med å bidra til befolkningsutvikling.

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
50	42	29	52	47	65	48	40	60	64	57

Generelle kommentarer til økonomien

Konjunkturtendensene for Norge og utlandet

Produksjonsveksten i norsk økonomi har vært moderat det siste året, og arbeidsledigheten har vært relativt høy her på Sørlandet. Songdalen har dessverre vært blant de kommunene med høyest arbeidsledighet på Agder. Det er likevel tegn som tyder på at vi gjennom 2016 nådde et bunnivå. Sysselsettingen har gjennom 2017 økt noe, og arbeidsledigheten har blitt redusert.

Oljeprisen falt betydelig høsten 2014, og et foreløpig bunn-nivå ble nådd i januar 2015. Gjennom 2017 har både spot- og terminpriser på olje økt noe. De siste års galopperende boligprisvekst, særlig i Oslo-området, ser ut til å være historie. Lokalt på Sørlandet har vi ikke opplevd tilsvarende vekst, og boligmarkedet ser ut til å være i balanse, med et relativt stabilt prisnivå. I skrivende stund ser vi i valutamarkedet en sterkere NOK i forhold til både EUR og USD enn det vi har hatt det siste året. Alle disse forholdene er viktige faktorer for hvordan den økonomiske utviklingen i Norge vil bli fremover.

Det har vært flere år med en relativt svak utvikling i norsk økonomi. Veksten har det siste året tatt seg opp. Norges Bank mener at lave renter, bedre konkurranseevne og en ekspansiv finanspolitikk har bidratt til dette. I sin drøfting av pengepolitikken legger hovedstyret i Norges Bank vekt på at kapasitetsutnyttningen i norsk økonomi er på vei opp. Lønnsveksten forventes å holde seg moderat, og prisveksten de nærmeste årene forventes også å være moderat.

Pengemarkedsrentene er svært lave, og den norske 3mnd renten (NIBOR) er i skrivende stund omkring 0,80 %. Dette er et historisk lavt nivå. Sverige opererer sågar med negativ rente og der er den såkalte reporenten negativ med -0,5 %. Alle tegn tyder på at det internasjonalt vil være et lavt rentenivå i lang tid fremover, selv om det av noen analytikere forventes noen oppjusteringer av rentesatsene i årene fremover. Norges Bank satte ned styringsrenten til 0,5 % i mars 2016, og har antydnet at den vil være uendret mot slutten av 2018, for deretter å stige opp mot 1,5 % til 2020. Dette vil uansett være et lavt nivå, sammenliknet med rentenivået det vi hadde kun for få år tilbake. Hovedstyret i Norges Bank understreker at *«usikkerheten om virkningene av pengepolitikken taler for å gå varsomt frem, også når det blir aktuelt å heve styringsrenten»*. Rentebanen er nå litt brattere enn tidligere, men vi snakker fortsatt om et relativt lavt nivå. Dette tolkes at det ikke er forventninger om store rentehopp, men mer moderate justeringer.

Kommuneøkonomien - statsbudsjettet

I forbindelse med Statsbudsjettet for 2018 er det verd å merke seg at:

- inntektssystemet er lagt om med virkning fra 2017, slik det tidligere er varslet
- dette betyr at Songdalen kommune mottar vel 4,1 mill. kroner mer i rammetilskudd pr. år i 2017, 2018 og 2019 enn opprinnelig forventet, på grunn av K3-prosessen.
- veksten i de frie inntektene for kommunene i Vest-Agder anslås til 3,2 %.
- veksten i de frie inntektene for Songdalen er anslått til 2,8 %.
- Songdalen mottar kr. 1.620.000 i skjønnsmidler fra Fylkesmannen. Dette er en økning på 170.000 i forhold til 2016.

Lokalt

Når vi fordeler midler ut på enhetene, vil det være behov for å tilføre midler til noen enheter på grunn av flere brukere eller økt satsning, mens for andre enheter vil det kunne bli reduksjon i rammen fordi antall brukere går ned. Veksten i folketallet har de siste årene vært svært variabelt. Det er derfor ekstra viktig å følge opp den demografiske utviklingen. Vi må sikre oss at vi har tilstrekkelige rammer der det er størst behov. Det er meldt inn store investeringsbehov og ønsker som det er helt nødvendig å prioritere blant. Med det ekstremt lave rentenivået vi har for tiden, er det lett å bli «blindet» og låne mer enn det som er tilrådelig, for å investere i gode tiltak. Våre beregninger som fremkommer lenger bak i dette dokumentet viser at vi på noen nøkkeltall er på et høyere nivå enn det som er ønskelig. Rådmannen ser det som viktig å begrense låneopptakene fremover mest mulig.

Rådmannens forslag til økonomiplan inneholder grep for å tilpasse driften til de forventede inntekter. I økonomiplanen for 2018-2021 er det lagt opp til bygging av ny skole på Rosseland. Det er også antydnet behov for å etablere nye omsorgsboliger noe ut i perioden. Samtidig med behovet for store investeringer, er det også et stort press på driften. Vi ser blant annet en stadig økning i saker som krever et tverrfaglig engasjement hos de ulike kommunale tjenestene. Slik koordinering er helt nødvendig å prioritere, for å sikre at innbyggerne får de tjenestene de har behov for.

Det meste av inntektssiden er forutsigbare størrelser, dog med noen variasjoner. I denne sammenhengen er et poeng at vi budsjetterer med relativt store inntekter knyttet til bosetting og integrering av flyktninger. Denne inntekten vil bli endret, dersom bosettingsanmodninger fra IMDI endres.

I kommunestyrets budsjettvedtak for 2017 var det en klar intensjon om at den vedtatte økningen i eiendomsskatt skulle avsettes i forbindelse med bygging av ny skole. I budsjettforslaget er dette ikke gjort direkte, men indirekte, da budsjettet representerer en helhetlig plan for kommunens økonomi. Det må i 2018 gjøres betydelige låneopptak knyttet til byggingen av den nye skolen. Disse finanskostnadene belaster driften allerede fra 2018, og disse kostnadene inngår i totalbudsjettet. Slik sett kan en dermed hevde at finanskostnadene til den nye skolen belaster driften fra 2019.

Det har heller ikke vært mulig på kort sikt å ha et netto driftsresultat på 1,75 % som kunne sikre en oppbygging av bufferfond og en inflasjonsjustering av innskutt kapital slik kommunestyret har vedtatt i finansreglementet.

Netto driftsresultat

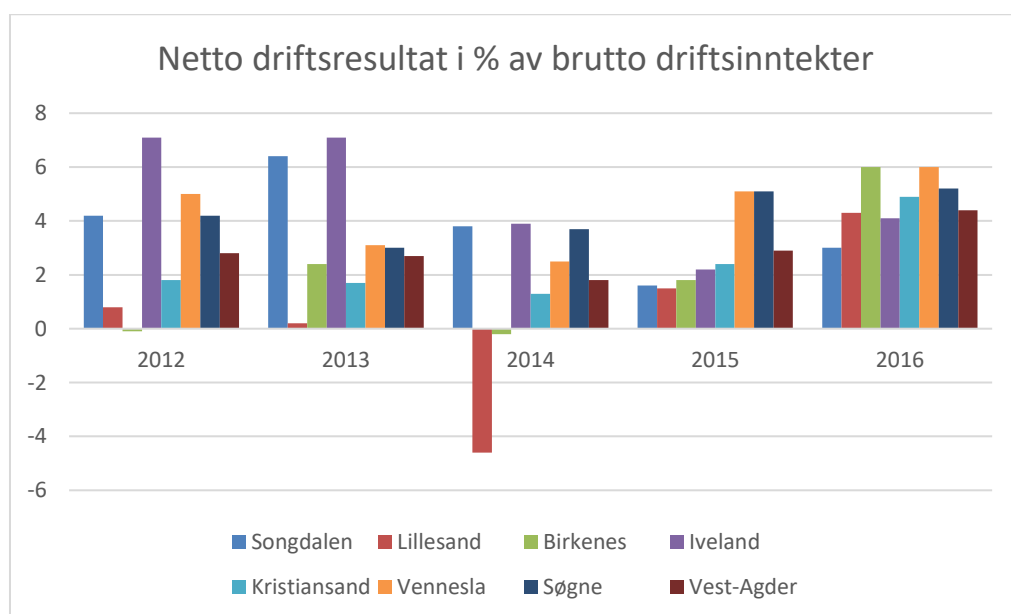
MÅL

1. Det er et uttalt mål å budsjettere med et årlig netto driftsresultat $> 1,75\%$.

Som det fremgår av figuren nedenfor ligger gjennomsnittlige regnskapsresultater de siste årene litt i overkant av 2 %. Det er verdt å merke seg at siden 2015 har Songdalen hatt lavere netto driftsresultat enn gjennomsnittet av kommunene i Vest-Agder. Det er viktig å ha et stort disposisjonsfond for å kunne tåle svingninger i resultater.

Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter

(kilde: KOSTRA-statistikk, SSB)

Netto driftsresultat beregnes ut fra brutto driftsresultat, men tar i tillegg hensyn til resultat av eksterne finansieringstransaksjoner, dvs. netto renter, netto avdrag samt kommunale utlån, utbytte og eieruttak, og er i tillegg korrigert for avskrivninger slik at disse ikke gir resultateffekt. Netto driftsresultat kan enten brukes til finansiering av investeringer eller avsettes til senere bruk (fond). Dårlige driftsresultater har vært mulig å finansiere med tidligere avsatte midler til disposisjonsfond.

Lånegjeld

MÅL

1. Begrense nye låneopptak slik at ikke det økonomiske handlingsrommet forverres.

Alle tall i hele kr. 1.000

	Regnskap	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett
	År 2016	År 2017	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Lånegjeld 1. januar	450 953	489 622	509 120	526 042	612 345	705 325
Nye lån	57 491	38 496	37 522	109 503	119 380	51 875
Avdrag	18 822	18 998	20 600	23 200	26 400	29 000
Lånegjeld 31. desember	489 622	509 120	526 042	612 345	705 325	728 200

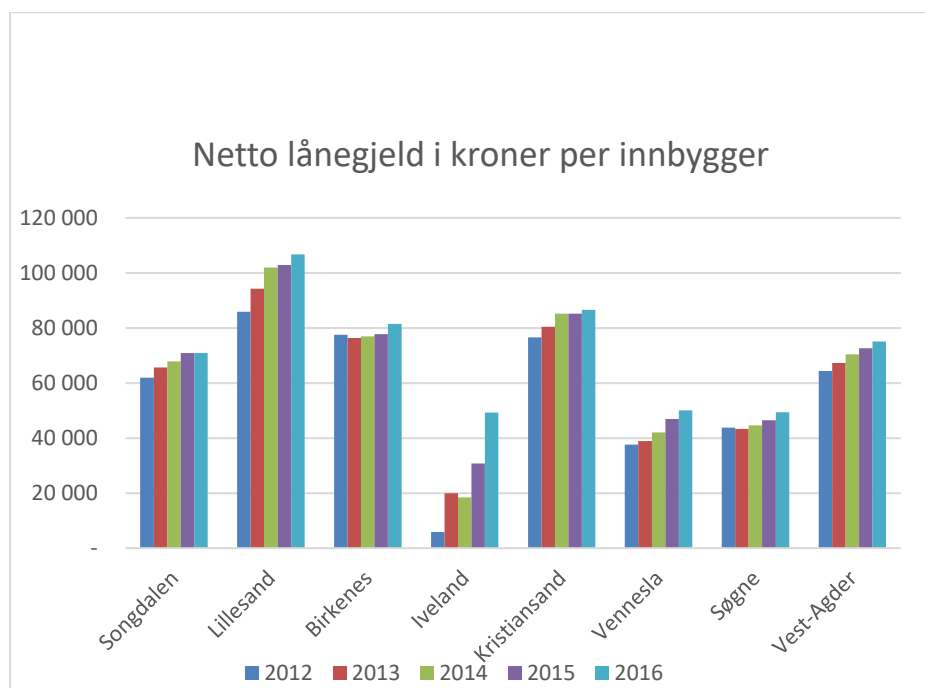
Oversikten inneholder ikke formidlingslån.

Denne oversikten bygger på tidligere vedtatte investeringer, forslag til nye investeringer, og foreslått avdrags-struktur. Noen av investeringene vil utløse tilskudd som er vanskelig å beregne i forkant. Oversikten må derfor i stor grad betraktes som en indikasjon på en forventet utvikling. Dersom utbetaling av tilskudd til prosjekter blir forsinket, forventet tilskudd blir avkortet eller kommer først til utbetaling ved prosjektslutt, kan dette enten finansieres ved bruk av ledig likviditet eller ved nye låneopptak. Slike eventuelle låneopptak vil fremmes som egne saker for politisk beslutning. Tabellen ovenfor inneholder også lån og avdrag for finansiering av VAR-investeringer. Avdrag (avskrivninger) på VAR-investeringene dekkes gjennom gebyrinntektene og belaster derfor ikke virksomheten for øvrig.

Rådmannen har i sitt forslag til investeringsbudsjett i stor grad forholdt seg til politiske signaler. Fullfinansieringen av ny grunnskole i handlingsplanperioden er noe det har vært en bred politisk enighet om å prioritere, og dette er tatt med i budsjettet.

Sammenligner vi lånebelastningen i Songdalen mot de andre kommunene i Knutepunkt Sørlandet, så var situasjonen pr. 31.12.2016 slik:

Fond

MÅL

1. Opparbeide fond i en størrelsesorden som sikrer realverdien av kraftfondet og som gjør kommunen i stand til å tåle et tap i finansmarkedet tilsvarende det som beregnes i de årlige stresstestene.

Det er utfordrende å gi en eksakt prognose på den fremtidige utviklingen av disposisjonsfondet. Fondet utgjorde ca. 71 mill. kroner pr. 30.06.2017, etter vedtatte disponeringer av mindreforbruket i 2016. Økonomiplanen bygger på positive driftsresultater hvert år. Disposisjonsfondet vil da kunne ha en positiv utvikling, avhengig av politiske vedtak om bruk av eventuelle overskudd.

Den positive fondsbalansen som Songdalen kommune har opparbeidet seg over tid skyldes i stor grad de midlene kommunen fikk tilført i forbindelse med salg av aksjer i Agder Energi. Midlene ble i all hovedsak plassert i obligasjonsfond og aksjefond som samlet sett har gitt en avkastning vesentlig bedre enn dersom vi hadde pengene i vanlige bankinnskudd. De midlene vi har til forvaltning fremkommer på aktivasiden i kommunens balanse.

Kommunens pensjonsforbindelser

Vi har som kjent to pensjonsleverandører. Dette er Statens Pensjonskasse for lærerne og KLP for de øvrige ansatte. Det er flere særavtaler som inngår i KLP-ordningen. Med et generelt lavt rentenivå, er det krevende for pensjonsselskapene å skaffe meravkastning på de midlene de forvalter for kundene. Resultatet kan dermed bli at det er behov for å øke kommunens avsetninger til premie. Beregninger som gjøres på de ulike ordningene, blant annet i form av premieavvik og overskudd på forvaltning er svært kompliserte og representerer samtidig uforutsigbare pensjonskostnader for kommunen. For rådmannen er det et mål at vi i større grad fremover skal benytte overskudd på ordningene og premiefondet for å balansere pensjonskostnadene.

Kommunesektorens fremtidige pensjonsforpliktelser regnes å være meget høye i forhold til dagens belastninger. Det vil da være viktig at kommunene tar høyde for de økte kostnadene vi står overfor.

Driftsbudsjettet

Forutsetninger

All framskrivning av inntekter og utgifter i 4-årsperioden er gjort i 2017-priser.

Med bakgrunn i Statsbudsjettet legges det til grunn følgende forutsetninger:

- **Deflator: 2,6 %.** Deflatoren består av en vektet beregning av pris- og lønnvekst fra 2017 til 2018.
- **Rentenivå nye lån:** Basert på signaler fra markedet (Kommunalbanken, Gabler og Norges Bank) har vi lagt til grunn en flytende rente på nye låneopptak på 3mnd NIBOR (følger rentekurven ut over i tid) + margin 0,70%.
- **Vår nåværende låneportefølje** har en gjennomsnittsrente på 2,1 %.

Vi har lagt til grunn den strategiske vektingen som fremkommer i Finansreglementet, som innebærer at mellom 25 % og 70 % av våre lån skal være fastrentelån med rentebinding i mer enn 1 år. Det lave rentenivået innebærer en stor fordel for kommuner med høy lånegjeld, for det gir lave finanskostnader. Dette representerer samtidig en betydelig risiko ved renteoppgang, for da vil finanskostnadene også øke. Rådmannen har en tett oppfølging av de finansielle nøkkeltallene som følger av Finansreglementet.

Nærmere om skatt og rammetilskuddet

Alle tall i hele kr. 1.000

	2018	2019	2020	2021
Skatter	140 600	142 720	144 160	145 560
Rammetilskudd	221 000	223 480	221 340	223 440
Sum frie inntekter	361 600	366 200	365 500	369 000

Dette er basert på beregninger av Solberg-regjeringens forslag til statsbudsjett for 2018.

Rammetilskuddet er et av de viktigste instrumentene for statens økonomiske styring av kommunesektoren, ved at øremerkede tilskudd innlemmes, skatteinntekter utjevnes ved kompensasjon/trekk i tilskuddet samtidig som Stortinget fastsetter de endelige innbygger- og skjønnstilskudd. For alle kommunene er det dermed helt sentralt å gjøre noen gode anslag på forventet utvikling i folketall, siden dette er en vesentlig komponent i beregning av rammetilskuddet.

Oversikten over viser antatt utvikling fra 2018 til 2021 med de usikre forutsetninger rådmannen har basert seg på for perioden. Det er lagt til grunn en vekst i de frie inntektene fremover på ca. 1 % hvert år i perioden. Forutsetningene om skatteutviklingen i Songdalen i forhold til utviklingen i kommunene samlet er høyst usikker. Det har i hele 2017 vært svakere skatteinngang i Songdalen enn hos de fleste kommunene på Agder. En vesentlig faktor her antas å være høye tall for arbeidsledighet i kommunen. Skatt og rammetilskudd må ses i en sammenheng. Prognosene for disse inntektene er usikre.

Eiendomsskatt

Eiendomsskatt ble innført med virkning fra år 2009 og utskrives med hjemmel i "Lov om eiendomsskatt til kommunane". Det er kommunestyret som avgjør om det skal skrives ut eiendomsskatt. I kommunestyrets budsjettvedtak i desember 2016, gjeldende for 2017, ble det vedtatt økte satser for skatt, samt en reduksjon i bunnfradraget. Gjeldende skattesatser er nå 3 promille for boliger og 4 promille for verk og bruk. Rådmannen har ikke sett det hensiktsmessig å foreslå økt eiendomsskatt i budsjettet for 2018. I tilknytning til K3-prosessen, har kommunestyret vedtatt å søke KMD om en 2 års utsettelse av samordning av eiendomsskatten. Kristiansand og Søgne kommuner har gjort tilsvarende vedtak.

Kompensasjonstilskudd omsorgsboliger og sykehjem

I forbindelse med eldresatsingen ble det innført en delvis kompensasjon til kommunene for rente- og avdragsutgifter som kommunene hadde i forbindelse med bygging av boliger og sykehjemsplasser. Beregningsgrunnlaget er basert på serielån med 30 års løpetid og den til enhver tid gjeldende korte renten i Husbanken.

Investeringer i skolebygg – kompensasjon for renter

Staten bidrar med kompensasjon for renteutgifter til investeringer for opprusting av skolebygg. Dette er en ordning som har vart siden Tunballen skole ble utvidet. I 2014 kom også investeringene på Finsland skole inn som grunnlag for kompensasjonen.

Integreringstilskudd

Framskrivningen av integreringstilskuddet er basert på mottak av 30 personer i 2017. Antall bosettinger fra 2018 blir gjenstand for nye vurderinger høsten 2017, basert på anmodninger fra IMDI. Budsjettet for 2018 er nedjustert i forhold til nivået for antall bosettinger i 2017. Saker med familiegjenforening kommer i tillegg til disse tallene. Dette er ikke helt uproblematisk, da antall familiegjenforeninger varierer fra år til år, og også når på året de kommer til landet. Vedtak om å bosette et visst antall flyktninger pluss familiegjenforeninger gir en usikkerhet og uforutsigbarhet med tanke på våre budsjetter. Denne type vedtak er i tråd med anmodningene fra IMDI, og de fleste kommuner gjør dette på samme måten. Tilskuddet er oppjustert med de satser som er foreslått i regjeringens forslag til Statsbudsjett. Tilskuddet trappes ned over en 5-årsperiode. Personer som bosetter seg i kommunen som en følge av arbeidsinnvandring utløser ikke noen form for integreringstilskudd.

Kapitalutgifter

Alle tall i hele kr. 1.000

		Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett
		År 2017	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Renteutgifter	1	11 236	11 374	12 443	15 463	18 263
Avdrag på lån	2	18 778	19 900	22 350	26 200	29 000
Sum		30 014	31 274	34 793	41 663	47 263

1 Renteutgifter inkluderer renter på formidlingslån.

2 Avdrag på formidlingslån skal ifølge forskriftene føres i investeringsbudsjettet.

Disse er derfor ikke med i beløpene ovenfor.

Rentestrategi

Kommunen reviderte Finansreglementet i desember 2016. Kommunestyret har gitt følgende føringer til rådmannen:

MÅL

1. Styring av låneporteføljen skal skje ved å optimalisere låneopptak og rentebindingsperiode i forhold til oppfatninger om fremtidig renteutvikling og innenfor et akseptabelt risikonivå gitt et overordnet ønske om forutsigbarhet og stabilitet i lånekostnader.

Kommunens gjeldsnivå har i løpet av de siste årene utviklet seg fra moderat til relativt høyt. Dette har selvfølgelig sammenheng med den betydelige satsningen man har gjort – først innenfor eldreomsorgen, senere innenfor skole og nå i de siste årene til administrasjonsbygg og barnehager. Med en relativt høy lånegjeld så vil en liten bevegelse i renten få ganske stor betydning på driftsresultatet. På den annen side har kommunen også høyere fondsreserver, noe som demper effekten av en renteendring.

Renteutgifter

For å spre risikoen, har vi spredd rentevilkårene på en skala fra kort flytende rente til 20 års rentebinding, i tråd med bestemmelsene i Finansreglementet. I framskrivningen av rentebelastningen har vi lagt til grunn en renteutvikling som skissert lenger fremme i dette dokumentet og som baserer seg på hva markedet tror utviklingen vil være fremover.

Avdrag på lån

Nye låneopptak til investeringer blir i all hovedsak tatt opp med nedbetaling over 30 år.

Kapitalinntekter

MÅL

1. Forvaltning av kommunens langsiktige finansielle aktiva har som formål å sikre en langsiktig avkastning som kan bidra til å gi innbyggerne i Songdalen kommune et godt tjenestetilbud. Det styres etter en investeringshorisont på mer enn 5 år, samtidig som en søker en rimelig årlig bokført avkastning.

Renteinntekter av bankinnskudd og i pengemarkedet

Kommunen hadde ved utgangen av august 2017 litt i overkant av 134 mill. kroner innestående i lokalbanken på rentebærende kontoer. Av disse var ca. 10 mill. kroner Husbankmidler som skal lånes ut til etablerere, vel 17 mill. kroner var bundne midler (skattetrekk) og noe var også midler som skal gå til finansiering av vedtatte investeringsprosjekter. I tillegg mottar kommunen renter av Startlån fra kommunens innbyggere. Renteinntektene på disse lånene anslås å bli på ca. 1,5 mill. kroner neste år.

Rente- og kursutvikling for obligasjoner og aksjefond

Kraftfondet utgjorde ved utgangen av august 2017 ca. 194 mill. kroner. Av dette var ca. 25 % plassert i norske og globale aksjefond, mens resten var plassert i ulike rente- og obligasjonsfond. Verdiutviklingen har svingt gjennom 2017 som følge av fortsatt finansiell uro knyttet til oljepris, vedvarende lave rentenivåer og svak NOK i forhold til USD og EUR i valutamarkedet. Verdiendringen (avkastningen) på disse plasseringene har likevel vært positiv. Den positive verdiendringen pr. 2. tertial er i overkant av årsbudsjettet på finansavkastningen.

Bufferfond

Kommunestyret vedtok 20. juni 2012 i sak 052/12 at:
Kommunen skal ha et bufferfond som hovedregel minimum utgjør to ganger årlig budsjettert normalavkastning. Bufferfondet skal brukes til å utligne effekten på driftsresultatet av svingninger i verdien av den langsiktige porteføljen, dessuten til å dekke inn mindre avkastning enn budsjetterte i driftsregnskapet.

Den langsiktige finanskapitalen skal som hovedregel inflasjonsjusteres. Det betyr at den del av egenkapitalen som gjelder den langsiktige finanskapitalen skal hvert år økes med et så stort beløp at realverdien av kapitalen blir opprettholdt jfr. økningen i konsumprisindeksen til Statistisk Sentralbyrå. Bufferfondet skal også verdi-reguleres.

Dersom avkastningen som Songdalen kommune oppnår på den langsiktige kapitalen overstiger budsjettert avkastning, skal dette overskuddet brukes til (i prioritert rekkefølge):

1. Avsette til bufferfond (inntil fondet utgjør min. to ganger årlig budsjettert normalavkastning).
2. Foreta verdiregulering.

Det forutsettes at kommunens årsregnskap viser et regnskapsmessig mindreforbruk.

I forbindelse med fremleggelsen av årsrapporten for forvaltningen, så legges det frem en egen stresstest for kommunestyret som viser hva kommunen kan tape på ekstreme markedsmessige svingninger. Det er behov for bufferfond som for eksempel kan takle unormale svingninger i aksje- og rentemarkedet.

I budsjettforslaget har ikke rådmannen foreslått avsetning til bufferfond i 2017.

Utbytte Agder Energi

For perioden 2018 – 2021 må rådmannen vurdere de signaler som er gitt fra selskapet om forventede resultater fremover. Eiermøtet reforhandlet modellen for utbytte sommeren 2015. Dette sikrer et mer forutsigbart nivå på utbytte, ved at resultatet for 2016 legges til grunn for utmåling av utbytte som utbetales i 2018. Avtalen innebærer at det hvert år skal være et garantert utbytte på 400 mill. kroner. Av den overskytende del av resultatet skal 40 % bli igjen i selskapet og 60 % komme som utbytte til eierne. Signalene for de kommende årene er svært vage og det er dermed svært vanskelig å forutse resultatene fremover. Det er nylig blitt kjent at det pågår fusjonssamtaler med Skagerak Energi. Dette kan påvirke fremtidige resultater. De senere resultatvarsler fra Agder Energi er positive, og vår budsjettering kan sånn sett oppfattes som rimelig konservativ. Resultatforventningene våre til selskapet er betydelig nedjustert i forhold til tidligere år. Dette betyr at i budsjettet for 2018 og fremover, er det kun Songdalens andel av de 400 mill. kronene som er budsjettert som utbytte. Kristiansand kommune har samme strategi på sin budsjettering av utbytte fra selskapet. Songdalen kommune har en eierandel i AE på 1,496 %.

Utbytte fra Avfall Sør AS

Songdalen kommune har en eierpost på 5,5 % i selskapet. Siden det har vært mye usikkerhet omkring datterselskapet Returkraft AS, har rådmannen ikke lagt inn noen utbytteforventninger fra Avfall Sør i økonomiplanperioden. Sammen med de andre eierkommunene (Kristiansand, Søgne og Vennesla) vil det gjennomføres eiermøter, slik at man sikrer en felles strategi og forståelse.

Finansielle måltall

Riksrevisjonen har pekt på noen sentrale nøkkeltall som bør følges opp, både av Fylkesmannen og kommunen selv. Dette gjelder:

1. Driftsresultatet bør være $> 1,75$ % av driftsinntektene
2. Netto lånegjeld bør være < 75 % av brutto driftsinntekter
3. Disposisjonsfondet bør være på 5-10 % av brutto driftsinntekter.

Nøkkeltall hentet fra SSB (Kostra tabell A) basert på rapportering av resultater for 2016:

KOSTRA NØKKELTALL	Lillesand	Birkenes	Iveland	Kr.sand	Vennesla	Songdalen	Søgne	RIKSREVISJONENS ANBEFALINGER
Netto driftsresultat i % av brutto driftsinntekter	4,1 %	5,9 %	4,1 %	5,0 %	6,0 %	3,1 %	5,3 %	$> 1,75$
Netto lånegjeld i % av brutto driftsinntekter	137 %	99 %	45 %	93 %	66 %	92 %	73 %	< 75 %
Disp.fond i % av brutto driftsinntekter	1 %	1 %	30 %	13 %	16 %	11 %	14 %	5-10 %

Basert på de vedtatte investeringene og låneopptak i gjeldende økonomiplan (2018-2021) vil netto lånegjeld fort kunne bli omkring 130 % av brutto driftsinntekter i 2020. Dette tilsier at det, finansielt sett, ikke anbefales å øke gjelden vesentlig til nye prosjekter i årene fremover.

Oppsummering finans

Oppsummert vil rådmannen presisere at det er grunn til å peke på den betydelige usikkerheten som ligger i budsjetteringen av alle finansinntektene. Rentenivået er bare en faktor, i tillegg kommer ulike forretningsmessige risikofaktorer som vil kunne påvirke resultater og utbyttmuligheter. All erfaring viser at dette vil svinge i perioder. Det er derfor helt nødvendig å ha solide reserver så lenge en del av inntektene er basert på årlig avkastning av kapitalforvaltning.

Investeringsbudsjettet

Skolerammen

Som det fremgår av tabellene i dette dokumentet, så er bygging av ny skole den største enkeltinvesteringen i denne budsjettperioden. Samlet avsetning til dette prosjektet utgjør i perioden 2019-2020 i overkant av 206 millioner kroner. Denne avsetningen må i denne omgang ikke oppfattes som et endelig budsjett, men et estimat som er det beste mulige på nåværende tidspunkt. Rammen bygger på informasjonen fra den politiske saken som er vedtatt i kommunestyret 25/10-2017, der det ble besluttet at skolen skal lokaliseres på Rosseland. Det er ikke gjort tilstrekkelige forundersøkelser/forprosjektering slik at den økonomiske rammen som ligger i økonomiplanen er tilsvarende ramme som var planlagt for Vollan-alternativet. Det er tilgjengelige økonomiske rammer i forprosjektet (dette er finansiert tidligere), slik at man i løpet av 2018 kan starte arbeidet med omregulering osv. Først når det er gjennomført forprosjektering, arkitektkonkurranse og anbudskonkurranser kan vi komme med mer eksakte kostnadskalkyler. Rådmannen vil legge frem en egen sak for politisk beslutning knyttet til endelig finansiering og bygging av ny skole på Rosseland.

Omsorgsboliger

Med bakgrunn i statistikker og analyser av befolkningsutvikling/demografi er det naturlig at det blir gjort analyser og vurderinger av fremtidig behov for omsorgsboliger. Det jobbes derfor med en konkret analyse etter at det er gjennomført en kartlegging blant grupper av innbyggerne i kommunen. Dette vil munne ut i en rapport med anbefalinger. Rådmannen vurderer at det utvilsomt vil være et behov for å øke andelen kommunale omsorgsboliger og det er derfor lagt inn en ramme på 20 millioner kroner til dette formålet i 2019 og 2020. Det er ikke gjort noen kostnadsberegninger av dette enda og budsjettpostene er dermed å betrakte som indikative. Rådmannen vil legge frem en egen sak på dette, med bakgrunn i den nevnte rapporten.

Midtheilia – byggetrinn 2

Det er lagt inn en utvidelse av nåværende bygningsmasse med 12 millioner kroner i 2021. Dette er ikke kalkulert og på noen måte bindende men ment som en indikasjon på et forventet fremtidig behov.

Ny bro til Birkelid-området

Høsten 2017 ble den gamle gangbroa ødelagt på grunn av flom, og kondemnert. Det er åpenbart ønsket om ny bro. Samtidig er det grunn til å gjøre en grundig vurdering av alle forhold, både med tanke på kostnader og teknisk løsning. Det viser seg å være svært krevende grunnforhold med sand og kvikkleire. Når det må bygges nytt, er det grunn til å vurdere flere ulike problemstillinger; generell trafiksikkerhet, skal broen bygges for å kunne være brukbar ved en 200 års flom, skal broen kun være for gående og syklister eller skal den bygges for å tåle motorkjøretøy for snøbrøyting, hvordan skal broen kobles sammen med Rosselandsvegen osv. Rådmannen har oppfattet de politiske signalene som sterke i forhold til å bygge ny bro. Det er i skrivende stund ikke på noen måte klart hva som er aktuelle tekniske løsninger og dermed er heller ikke kostnadsbildet klart. For å sikre fremdriften i prosjektet er det lagt inn midler til grunnboring/forprosjekt i 2018, samt antatte byggekostnader til bygging av ny bro fordelt på 2018 og 2019. De estimerte kostnadene bygger på erfaringstall fra andre broprosjekter. Dette er altså svært usikre tall men det er hensiktsmessig å ta høyde for ny bro i de kommende budsjetter. Rådmannen vil legge frem en egen sak for politisk beslutning knyttet til endelig finansiering og bygging av ny bro.

Finsland Idrettspark

Det presiseres at budsjettrammen til dette prosjektet er å betrakte som en netto ramme, i motsetning til alle andre prosjekter. Dette betyr at mva.-kompensasjon samt evt. tilskudd og dugnad kommer i tillegg til det avsatte beløpet. Det er gjort en mulighetsstudie, og med bakgrunn i denne vil rådmannen fremme en egen sak for politisk beslutning.

VAR

I samarbeid med Søgne kommune er det planlagt en stor oppgradering av renseanlegget i Høllen i økonomiplanperioden. Slike prosjekter skal innbyggerne betale etter selvkostregelverket, men investeringen bidrar til å øke brutto gjeld.

Vedtatt driftsbudsjett i perioden 2018-2021

Alle tall i hele kr. 1.000

	Budsjett År 2017	Budsjett År 2018	Budsjett År 2019	Budsjett År 2020	Budsjett År 2021
Frie inntekter					
Skatter	-132 000	-140 600	-142 720	-144 160	-145 560
Rammetilskudd	-209 700	-221 000	-223 480	-221 340	-223 440
Eiendomsskatt	-13 900	-14 300	-14 800	-15 300	-15 700
Premieavvik pensjon, netto	1 300	6 400	5 600	5 200	5 000
Kompensasjonstilskudd sykehjem/c	-1 427	-1 428	-1 420	-1 413	-1 405
Rentekompensasjon skole- og svøi	-403	-397	-377	-357	-337
Rentekompensasjon kirkebygg	-38	-34	-32	-29	-26
Investeringskompensasjon reform 1	-208	0	0	0	0
Integreringstilskudd flyktninger	-28 300	-24 200	-23 000	-21 000	-20 000
Vertskommunetilskudd	-300	0	0	0	0
Sum frie disponible midler	-384 976	-395 559	-400 229	-398 399	-401 469
Politisk styring og kontroll	4 146	3 674	3 959	3 674	3 959
Staben	15 902	17 233	17 543	17 543	17 543
Kommunikasjon og service	6 153	6 402	7 467	6 367	6 367
Skolene	87 801	91 828	91 978	91 978	91 978
Barnehagene	52 321	52 779	52 579	52 579	52 579
Kultur og inkludering	21 356	21 372	20 722	20 222	19 222
Barnevern	14 171	14 171	14 171	14 171	14 171
NAV	8 080	8 277	8 277	8 277	8 277
Helse og omsorg	90 511	0	0	0	0
Utvikling og forvaltning		18 311	18 741	18 741	18 741
Hjemmetjenesten		28 551	28 851	28 851	28 851
Habilitering		19 956	20 276	20 326	20 326
Institusjon		29 338	29 338	29 338	29 338
Livsmestring	18 958	18 846	18 946	18 946	18 946
Teknisk	26 549	26 967	26 566	26 566	26 566
VAR	-3 084	-3 502	-4 579	-5 004	-7 124
Kirkelig fellesråd	3 340	3 427	3 427	3 427	3 427
Tilleggsbevilgninger	9 900	12 300	12 300	12 300	12 300
Fellesområder	9 487	10 227	10 097	10 097	10 097
Netto driftsutgifter i rammeomr	365 590	380 157	380 659	378 399	375 564
Brutto driftsresultat	-19 386	-15 402	-19 570	-20 000	-25 905
Renteutgifter	11 236	11 374	12 443	15 463	18 263
Renteinntekter bankinnskudd og st	-2 877	-4 700	-4 700	-4 400	-3 600
Utbytte rentemarkedet	-8 008	-7 161	-7 351	-7 555	-7 772
Utbytte	-9 090	-9 074	-5 984	-5 984	-5 984
Netto renteinntekter/utgifter	-8 740	-9 560	-5 593	-2 477	907
Avdrag på lån	18 778	19 900	22 350	26 200	29 000
Mottatte avdrag på lån					
Netto gjeldsavdrag	18 778	19 900	22 350	26 200	29 000
Netto finansområdet	10 038	10 340	16 757	23 723	29 907
Netto driftsresultat	-9 348	-5 062	-2 813	3 723	4 002
Avsetning til fond	7 448	4 062	1 713	-4 923	-5 202
Bruk av fond	0	0	0	0	0
Netto bruk/avsetning til fond	7 448	4 062	1 713	-4 923	-5 202
Brukt til finansiering i kapitalregnsk	1 900	1 000	1 100	1 200	1 200
Netto avsetninger	9 348	5 062	2 813	-3 723	-4 002
Regnskapsmessig mer/mindre	0	0	0	0	0

Vedtatt investeringsplan i perioden 2018-2021

Barnehagene	Enhet	2018	2019	2020	2021	2018-2021
Innvendig sikringstiltak	Birkelid barnehage		400 000			400 000
Oppgradering av uteområdet	Bjørnungen barnehage	105 000				105 000
Innvendig sikringstiltak	Eventyrheia barnehage		210 000			210 000
Innvendig sikringstiltak	Finsland barnehage		100 000			100 000
Innvendig sikringstiltak	Tunballen barnehage		260 000			260 000
Ny grovgarderobe	Tunballen barnehage		1 760 000			1 760 000
Sum		105 000	2 730 000	0	0	2 835 000
Helse og omsorg	Enhet	2018	2019	2020	2021	2018-2021
Uteområdet, bod, garasje m.m.	Habilitering		100 000			100 000
oppgradering boliger inkl. aut.nattlys og velferdsteknologi	Hjemmetjenesten	200 000				200 000
Oppgradering av hovedkjøkken/salgsdisk	Institusjon		295 000			295 000
Velferdsteknologi	Institusjon	150 000				150 000
Etablere nye omsorgsboliger	Institusjon		5 000 000	15 000 000		20 000 000
Midtheilia - Byggetrinn 2	Livsmestring				12 000 000	12 000 000
Kurs pc'er - undervisningsrom Songdalstunet	Utvikling og forvaltning	150 000				150 000
Sum		500 000	5 395 000	15 000 000	12 000 000	32 895 000
Skolene	Enhet	2018	2019	2020	2021	2018-2021
Digitalisering skole: smartboard og annet utstyr	Songdalen u.skole og Finsland skole	900 000	350 000	350 000	350 000	1 950 000
Akustikkutbedring i klasserom	Tunballen skole	160 000	160 000	160 000	160 000	640 000
Oppgradering baner	Tunballen skole			1 350 000		1 350 000
Ny skole - Rosseland	Rosseland skole		116 650 000	90 000 000		206 650 000
Sum		1 060 000	117 160 000	91 860 000	510 000	210 590 000
Rådmannens stab		2018	2019	2020	2021	2018-2021
Investeringsmidler IKT - fellessystemer - digitalisering		1 200 000	1 200 000	1 200 000	1 200 000	4 800 000
Revisjon av kommuneplanens (areal) og samfunnsdel		500 000				500 000
Fortau fra Fv. 303 - Svarttjønnheia					8 500 000	8 500 000
Turløype Elvestien Sør - fase 3		2 025 000				2 025 000
Forprosjekt - avklaring muligheter for en eventuell flerbrukshall på Fagermoen		500 000				500 000
Regulering Kilen		547 000				547 000
Sum		4 772 000	1 200 000	1 200 000	9 700 000	16 872 000

Fortsettelse fra forrige side

Teknisk	2018	2019	2020	2021	2018-2021
Arbeidsmaskiner, gressklippere		420 000	630 000	630 000	1 680 000
Asfaltering, økning i bevilgning	1 025 000	1 625 000	1 625 000	1 625 000	5 900 000
Autovern	525 000				525 000
Avfallshåndtering - Birkelid		840 000			840 000
Avfallshåndtering - Songdalstunet		1 000 000			1 000 000
Birkelid - Brannsentral	375 000				375 000
Birkelid - Bro	6 570 000	6 000 000			12 570 000
Energiprogram kommunale bygg	1 025 000				1 025 000
Finsland idrettspark	2 500 000				2 500 000
Finslandhallen - bytte tak	1 300 000				1 300 000
Finslandshallen - utbedring ventilasjon			1 600 000		1 600 000
Herredshuset Brandsvoll - Skifte yttertak over forsamlingslokale		500 000			500 000
Hovedplan Vei med tilhørende tiltak	525 000				525 000
Kjøp av brøytestikksetter	650 000				650 000
Kjøp av kantklipper	700 000				700 000
Klimaendringer - Plan og tilak for håndtering av overvann	525 000	1 050 000	2 100 000	2 100 000	5 775 000
Kolekniben, Utbedring veg		2 585 000			2 585 000
Ny lyskilde - Nodelandshallen	256 000				256 000
Oppdatering reguleringsplan for Volleberg I og II			513 000		513 000
Oppgradering av kunstgressbaner			1 350 000		1 350 000
Parkeringsplass Vollevegen ved turområde (Volleberg)	384 000				384 000
Riving av "Sties hus" og reetablering av p-plass		610 000			610 000
Snuplass Lyngvegen (Volleberg)	321 000				321 000
Utbedring av tak NODEN	910 000				910 000
Utskiftning av belegg på kommunale formålsbygg	650 000	650 000	650 000	650 000	2 600 000
Utskiftning av biler på vedlikeholdsavdelingen		400 000	400 000	400 000	1 200 000
Utskiftning av kvikksølpærer/innføring av LED armatur	1 000 000	1 000 000	1 000 000		3 000 000
Varmepumper - kontordel ved gymsal	100 000				100 000
Prosjekt utbedring bro til Gjervoldstad	641 000				641 000
Sum	19 982 000	16 680 000	9 868 000	5 405 000	51 935 000
Teknisk - VAR*	2018	2019	2020	2021	2018-2021
Hovedplan avløp - nye prosjekter i 2020			1 025 000		1 025 000
Hovedplan vann - nye prosjekter i 2020			1 230 000		1 230 000
HPA 04 Rehabiliteringsplan avløp	205 000				205 000
HPA 11 Rehabilitering Storneset KP	2 050 000				2 050 000
HPA 12 Rehabilitering av Lysgård PSP		2 050 000			2 050 000
HPV 02 Nytt UV-anlegg og oppgr. Av elektro-/driftskontrollanlegg ved Vatneli vannverk	718 000				718 000
HPV 08-09 Lekkasjeøk og utbedring	461 000	461 000			922 000
HPV 10 Punktrepasasjon ved lekkasjeøk		308 000			308 000
HPV 11 Rehabiliteringsplan vann	205 000				205 000
HPV 12 Generell rehabilitering - vannledning og kummer		769 000			769 000
Rehabilitering Storneset vannmålerkum	130 000				130 000
Renseanlegg Vatneli	10 000 000				10 000 000
Sum (eks mva.)	13 769 000	3 588 000	2 255 000	0	19 612 000
Teknisk - VAR/HRA*	2018	2019	2020	2021	2018-2021
Forprosjekt sekundærrensekravet	3 000 000	1 600 000			4 600 000
Renseanlegg Høllen			30 000 000	30 000 000	60 000 000
Sum (eks mva)	3 000 000	1 600 000	30 000 000	30 000 000	64 600 000

Finansiering av prosjektene

	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021	2018-2021
Samlede investeringskostnader	43 188 000	148 353 000	150 183 000	57 615 000	399 339 000
Finansiering					
Lån til investering	37 522 400	109 503 333	119 380 733	51 875 333	318 281 800
Momskompensasjon	5 015 600	28 633 000	23 585 600	5 523 000	62 757 200
Tilskudd	650 000	10 216 667	7 216 667	216 667	18 300 000
Sum ekstern finansiering	5 665 600	38 849 667	30 802 267	5 739 667	81 057 200
Herav VAR-investeringer	16 769 000	5 188 000	32 255 000	30 000 000	84 212 000

*VAR prosjektene belastes selvkostområdet og vises med nettosummer.

DEL II

Overordnede målsettinger for Songdalen kommune

Kommunen som samfunnsutvikler

I kommunens rolle som samfunnsutvikler er det to dokumenter som i særlig grad er retningsgivende; kommuneplanens samfunnsdel og samarbeidsavtalen mellom Songdalen kommune og Vest-Agder fylkeskommune.

Kommuneplanens handlingsdel

Samfunnsdelen ble vedtatt av kommunestyret i 2012. Handlingsprogrammet er kommuneplanens handlingsdel hvor kommuneplanens overordnede målsettinger og satsingsområder blir nærmere konkretisert.

Når målene følges av kulepunkter, beskrives indikatorer på at målet er nådd. Enkelte mål er så konkrete at det ikke er nødvendig med indikatorer som hjelp til å vurdere måloppnåelse. Tiltak for å nå målene føres opp under hvert område.

Kommunens visjon:

Songdalen for livskvalitet

– et mål om trygghet og trivsel for alle

- Songdalen skal være en attraktiv kommune å bo i.
- Songdalen skal være en god kommune å vokse opp i, leve og bli eldre i.
- Innbyggerne skal oppleve trygghet for nødvendige tjenester.
- Tjenestetilbudet skal være av god kvalitet.

Samfunnsdelen beskriver tre hovedsatsingsområder for årene framover:

- Utvikling
- Levekår
- Kultur

Til hvert av disse satsingsområdene er det definert hovedmålsettinger:

- Bolig, nærings- og sentrumsområder i Songdalen er kjent for sine positive kvaliteter.
- Levekårsutviklingen er positiv. Utdanningsnivået stiger og likestillingen øker.
- Kulturelle utviklingstiltak gir Songdalen en tydelig identitet.

Planstrategi 2015-2019 er vedtatt av kommunestyret i sak 68/16 og 8/17. Vedtaket innebærer en moderat revisjon av gjeldende samfunnsdel og arealdel. Visjon, hovedmål og hovedsatsinger i samfunnsdelen foreslås videreført. Det legges ikke opp til omfattende endringer i gjeldende arealbruk.

Samarbeidsavtale med Vest-Agder fylkeskommune

Fylkeskommunens rutine er at samarbeidsavtalene følger valgperioden. Det ble derfor vinteren 2016 arbeidet med et nytt avtaleutkast som kommunestyret og fylkestinget vedtok i juni 2016. Den nye avtalen bærer tittelen samarbeids- og utviklingsavtale.

Avtalen omfatter flere samarbeidsområder som igjen er forankret i den regionale planen Agder 2020 og i samfunnsdelen av kommuneplanen. De viktigste samarbeidsområdene er:

- klima (høye mål og lave utslipp)
- det gode livet (Agder for alle)
- utdanning (verdiskapning bygd på kunnskap)
- kommunikasjon (de viktigste vegvalgene)
- kultur (opplevelser for livet)

Innenfor hvert av samarbeidsområdene er det beskrevet konkrete samarbeidsarenaer. Disse omtales i avsnittene nedenfor der det er relevant.

Evaluering og oppfølging av samarbeidsavtalen er tema i årlige møter mellom ledelsen i kommunen og fylkeskommunen. Prosjekt som er nedfelt i avtalen blir prioritert av begge partene.

Kommuneplanlegging

MÅL

- 1. Alle ansatte i hele kommuneorganisasjonen skal ha et bevisst forhold til kommunens visjon, kommuneplanens hovedmålsettinger og satsingsområder**
 - Økonomiplanens handlingsprogram gjenspeiler kommuneplanens delmål og satsingsområder.

TILTAK

- Ny planstrategi for valgperioden ble vedtatt av kommunestyret høsten 2016.
- Det er henvisninger til kommuneplanen i handlingsprogrammet til alle enhetene og rådmannens stab.
- Kommuneplanen bør revideres, men dette revisjonsarbeidet må være en del av etableringen av kommuneplan for nye Kristiansand.

Befolkningsutvikling

MÅL

1. Kommuneplanen legger til grunn en årlig vekst i innbyggertall på 1,5-2,0 %.
2. Andel under 18 år øker med 2 % i perioden.

Tiltakene for å oppnå målene om befolkningsvekst framkommer under nærings- og sentrumsutvikling, boligbygging, markedsføring og profilering, samt skolene og barnehagene.

Det er avgjørende for inntektsutviklingen og dermed tjenestenivået, at kommunen oppnår en positiv befolkningsutvikling hvor rekrutteringen skjer fra alle samfunnslag. Befolkningsprognosene vist tidligere gjenspeiler en vekst på 1,5-2,0 % årlig. Faktisk befolkningsvekst har stort sett vært lavere enn dette, jfr. tabeller og informasjon i del I.

Kommunens viktigste strategi for å motvirke denne trenden vil være å legge til rette for å ta imot flere barnefamilier ved å ha tilgang på boligtomter som oppleves attraktive, gode barnehager og skoler med fokus på godt innhold og tilstrekkelig kapasitet til enhver tid.

Sentrums- og næringsutvikling

MÅL

1. **Prioritere utviklingen av Nodeland sentrum, Brennåsen – og Rosselandsområdet samt Mjåvann II og III med vekt på at områdene skal kjennetegnes av positive kvaliteter**
 - Positiv omtale av de nevnte områdene.
2. **Styrke Nodeland og Brennåsen som kollektivknutepunkt. Særlig fokus på stasjonsområdet**
 - Øve aktiv påvirkning på BaneNor, Vegvesenet og Agder kollektivtrafikk.
3. **Etablere et godt samarbeid med Næringsforeningens rådgiver for Søgne og Songdalen**
 - Jevn og god kontakt med Næringsforeningen om næringsrelaterte saker.

TILTAK

- Arealplan for Nodeland sentrum legges ut til offentlig ettersyn vinteren 2017/2018.
- Videreføre drift og vedlikehold av nye Haugenparken i samarbeid med Haugenparkens venner og bidra til videreutvikling av parken.
- Følge opp tiltak i Lokal handlingsplan for næring basert på strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen (vedtatt våren 2015).
- Kommunen arbeider aktivt for å realisere atkomst fra framtidig Breimyrkryss til Mjåvann. Arealplan for atkomsten ble utført samtidig som detaljplan for E39 ble utarbeidet. Atkomsten må finansieres gjennom et spleiselag av kommuner, fylkeskommune og, ikke minst, næringslivet.
- Songdalen kommune påvirker aktivt for å få etablert overgang ved jernbanestasjonen, trafikkssikker kryssing av Fv. 461 ved Brennåsen senter samt flomsikker kryssing på E39 v/Rosseland.

Kommunens satsing på næringsutvikling skjer først og fremst ved å tilrettelegge for næringsarealer og god infrastruktur, og ved å sørge for effektiv kommunal saksbehandling.

I vedtatt og pågående reguleringsprosesser på Nodeland, stilles det krav om en viss andel næringsarealer. Dette følges opp i ny sentrumsplan for Nodeland. Mange av de tiltakene som kan skape mer liv og aktivitet i sentrum, er også knyttet til møteplasser som ikke vil være av kommersiell karakter.

Boligbygging

MÅL

1. Et allsidig tilbud av tomter og boliger i hele kommunen som oppleves som attraktive for alle deler av befolkningen, både nye- og etablerte innbyggere

- Antall boliger som omsettes i kommunen er over snittet for Kristiansandsregionen sett i forhold til folketallet.
- Det omsettes boliger av forskjellig type og form; både rimelige og dyrere, eneboliger og leiligheter, rekkehus og boliger som passer for unge i etableringsfasen.

TILTAK

- Positive bokvaliteter vektlegges i reguleringsarbeidet (tomtestørrelse, nærhet til natur, attraktive uteområder, estetikk og funksjonalitet).

Kommuneplanen åpner opp for et betydelig antall nye boenheter både fordelt internt i kommunen og fordelt på boligtype. Det arbeides aktivt med å utvikle flere av de nye områdene. Det er nødvendig at boligbyggingen skjer i et tempo som kommunen klarer å håndtere. Utbyggingsprogrammet i ny kommuneplan gir føringer for profilen på ønsket boligbygging i kommunen. Ved utbygginger i Nodeland sentrum vektlegges høy grad av utnytting for å imøtekomme målsettingene om samordnet arealbruk og transport.

Samferdsel

MÅL

1. **Arbeide for at ny firefelts E-39 bygges så raskt som råd og gjennomføres i en trasé som i størst mulig grad ivaretar Songdalens interesser**
2. **Arbeide for at flere ansatte i bedriftene på Mjåvann industriområde benytter kollektivtransport til og fra jobb**
3. **Økt antall togreisende fra/til Nodeland stasjon**
 - Passasjertallet er økende.
4. **Utbedret vei i Nodelandsbakken snarest mulig**
 - Strekningen er prioritert i fylkeskommunens handlingsplan for fylkesveger.
5. **Målene i trafikksikkerhetsplanen (vedtatt 2014) legges til grunn for prioriteringer av tiltak i kommunen**
 - De høyest prioriterte tiltakene realiseres.
 - Antall drepte og alvorlig skadde i Songdalen er synkende og helst lik null.

TILTAK

- Arbeidet med ny E39 vil starte våren 2018. Kommunen vil være opptatt av at de negative konsekvensene av vegbyggingen blir minst mulig.
- Arbeide for etablering av kollektivtransport inn og ut av Mjåvann industriområde på morgenen og ettermiddagen. Av særlig betydning er realisering av lokal atkomst fra framtidig Breimyrkryss.
- Bidra til markedsføring av togforbindelsen Nodeland – Kristiansand overfor innbyggerne.
- Nært samarbeid med Bane Nor og fylkeskommunen for å få etablert overgang mellom Park & Ride ved Nodeland stasjon og selve stasjonen. Det har vært flere møter om saken i løpet av 2017 og prosessen oppleves som god.
- Kommunen prioriterer høyt å følge opp alle tiltak vedr. Songdalen som foreslås i Bymiljøavtalens handlingsdel.
- Arbeid med å utbedre Kuliabakken vil ifølge vegvesenet starte opp våren 2018. Songdalen kommune vil oppheve selvpålagt rekkefølgekrav ift. utbygging på Nodelandsheia øst etter at bakken er utbedret.
- Arbeid med gang- og sykkelveger fra Vatneli til Kilen settes i gang våren 2018 ifølge Vegvesenet. Forslag til detaljplan for turveg langs Fv 303 fra avkjørsel mot Svarttjønnheia til Gratjønn og detaljplan for gang – og sykkelveg fra Fv 303 og opp til toppen av Svarttjønnheia ligger ute til offentlig ettersyn i okt/nov 2017. Begge disse prosjektene er avhengige av kommunal finansiering.
- Følge opp målsettinger og tiltak i trafikksikkerhetsplanen.
- Søke å innarbeide i økonomiplanen tiltak i trafikksikkerhetsplanen som ikke lar seg realisere innenfor vedtatte budsjetter og drive aktiv påvirkning overfor eksterne når disse har ansvar for trafikksikkerhetstiltak.

For områdene boligpolitikk, sentrumsutvikling, næringsutvikling, samferdsel og miljø- og bærekraftig utvikling vises det også til handlingsprogrammet for teknisk enhet.

Samfunnssikkerhet og beredskap

MÅL

1. **Songdalen kommune har god beredskap mot alle aktuelle kriser og uønskede hendelser.**

- Uønskede hendelser blir håndtert på en måte som viser at kommuneorganisasjonen har god beredskap.

TILTAK

- Revidere overordnet ROS-analyse i løpet av kommunestyreperioden i samarbeid med Kristiansand og Søgne (Nye Kristiansand).
- Følge opp prioritert tiltaksliste i vedtatt ROS-analyse.
- Løpende oppdatering av beredskapsplanene, dog minimum 2 ganger pr. år.
- Årlig møte i det kommunale beredskapsrådet.
- Årlig beredskapsøvelse for kriseledelsen.
- Årlig kursing/øving for brukere i krisestøtteverktøy DSB-CIM.
- Oppdatere tiltakskort knyttet til flom og ras i lys av erfaringer etter flommen høsten 2017.

Kommunen har et omfattende ansvar for å være forberedt og trent på å takle kriser og uønskede hendelser. Utover å være kjent med og bevisst på ansvars- og rollefordelingen i forhold til andre etater og instanser, må kommunens ledere være godt trente i å takle media på en god og krsedempende måte hvis en krise inntreffer.

Regionutvikling og interkommunalt samarbeid

Etablering av Nye Kristiansand

Stortinget vedtok 8. juni å slå sammen kommunene Søgne, Songdalen og Kristiansand til en ny kommune fra 1. januar 2020. Kommunestyret i Songdalen har tatt Stortingets vedtak til etterretning. Kommunestyret i den nye kommunen skal ha 71 medlemmer og kommunen skal være organisert etter formannskapsmodellen. Det er nedsatt ei fellesnemnd med eget mandat for etableringen av den nye kommunen. Mandatet er godkjent av kommunestyret.

Fellesnemnda har bestemt at den nye kommunen skal hete Kristiansand og det er vedtatt sentrale [prinsipper og føringer for sammenslåingsprosessen](#). Fellesnemndas arbeid inkluderer å forberede en økonomiplan, arealplanleggingen og budsjettet for det første driftsåret etter kommunesammenslåingen. Fellesnemndas funksjonsperiode går ut når nytt bystyre for den nye kommunen er konstituert i oktober 2019. Nemdas medlemmer og varamedlemmer består av de folkevalgte i by- og kommunestyrene, i tråd med [inndelingslova](#). Nemnda møtes en gang i måneden og har 31 medlemmer fordelt på syv fra Songdalen, ni fra Søgne og 15 fra Kristiansand.

Fellesnemnda har vedtatt at sammenslåingsprosessen skal organiseres som et program med flere administrative og politiske prosjekter. Programleder, som blir rådmann i den nye kommunen, og rådmennene i de tre kommunene, utgjør et administrativt programstyre. Prosjektene er inndelt i tre hovedkategorier – politiske, administrative og politisk-administrative samarbeidsprosjekter. Prosjektene får hvert sitt mandat, og hvert prosjekt har en styringsgruppe og egen prosjektleder.

Region Kristiansand

De siste årene har administrative saker, og prosessen knyttet til mulig ny kommunestruktur, krevd mye tidsbruk og fokus i styret til Knutepunkt Sørlandet og administrative samarbeidsarenaer. Nå går samarbeidet over i en ny fase der styrets rolle som politisk aktør skal styrkes og tilpasses regionale politiske samordningsarenaer som er etablert de siste årene. Tillitsvalgtes medinnflytelse videreføres som tidligere. Rådmannsutvalget tildeles ansvar for støtte, styring og kontroll av tjenestesamarbeid og prioriterte prosjekter med begrenset rapportering til styret ut over ordinære rutiner som årsrapportering etc. Endringer skal forenkle samarbeidet og medvirke til en tydeligere arbeidsfordeling mellom rådmannsutvalg og styret. Det innføres en ny modell for fordeling av kostnader. Samarbeidets grunnfinansiering skal sikres ved at hver kommune bidrar med 50 % lik andel og 50 % som baseres på folketall. Navnet endres fra Knutepunkt Sørlandet til Region Kristiansand med virkning fra 1.1.2018, som er også er virkningsdato for nye vedtekter.

MÅL

- 1. Bidra til å slå sammen kommunene Søgne, Songdalen og Kristiansand til en ny kommune fra 1. januar 2020.**
- 2. Bidra sammen kommunene Søgne, Kristiansand, Vennesla, Iveland, Birkenes og Lillesand til etableringen av Region Kristiansand.**

TILTAK

- Delta politisk og administrativt i prosjekt Nye Kristiansand.
- Delta i prioriterte møter i Region Kristiansand.

Kommunen som tjenesteleverandør

Folkehelsearbeid

Folkehelsearbeidet har fått økt fokus i alle tjenester fra 1.1 2012 i tråd med Folkehelselov og forskrift om oversikt over folkehelsen.

MÅL:

1. **Bidra til en lokalsamfunnsutvikling som fremmer helsen i hele befolkningen og forebygger sykdom, skade eller lidelse, herunder utjevne sosiale helseforskjeller**
2. **Identifisere og styrke de faktorer som fremmer trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold. Identifisere og forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, med særlig fokus på bakenforliggende årsaker**

TILTAK:

- Organisere folkehelsearbeidet slik at folkehelsen fremmes i alle kommunale enheter, herunder ved lokal utvikling og planlegging, forvaltning og tjenesteyting.
- Holde løpende oversikt over befolkningens helse og faktorer som påvirker den.
- Utvikle og igangsette folkehelse tiltak rettet mot satsingsområdene som pekes ut i oversiktsdokumentet over befolkningens helse.
- Videreføre samarbeidet med Vest-Agder fylkeskommune i forbindelse med tiltaksutvikling og kompetansehevende tiltak.
- Jevnlige møte i tverrsektorielt kommunalt folkehelseforum.
- Utvikle og etablere helsefremmende tiltak som for eksempel turstier.

Samarbeid om lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT – koordinator)

MÅL

1. **Barn og unge i Songdalen er i liten grad utøvere av, eller utsatt for, kriminell aktivitet**
2. **Alle innbyggere mellom 0-25 føler tilhørighet og mestring i Songdalen. Forebyggende team jobber systematisk for å fremme deltakelse, likestilling og tilhørighet**

SLT samarbeider med de øvrige tjenestene i kommunen, frivillige og politiet om lokale kriminalitetsforebyggende tiltak i aldersgruppen 0-25 år. Arbeidet sørger for samordnet innsats mot felles mål. Vårt fremste verktøy i forebygging av alle former for kriminalitet er å jobbe for inkludering, likestilling, tilhørighet, deltakelse og mestring. Innsatsen motvirker marginalisering og bidrar til utjevning av levekårsforskjeller blant barn og unge ved å tilrettelegge for inkludering og tilhørighet. Arbeidet er rettet mot enkeltindivider, grupper og mot samfunnet som helhet. Forebyggende jobber bevisst på tre nivåer for å bidra til at politikk og system er så praksisnært og effektivt som mulig: Styringsnivå – koordineringsnivå – utførernivå.

TILTAK

- Monitorering og iverksettelse av nødvendige tiltak for kriminalitetsforebygging gjennom tett, systematisk og sterkt forankret samarbeid med nærpolti, regionalt politi, nærliggende kommuner og andre organisasjoner og instanser jfr. Barnekonvensjonens paragrafer § 33, 34, 40, 11, 16 og 19. (Konkrete tiltak er blant annet deltakelse på politiråd, torsdagsmøter, TFT, Kjernegruppemøter, KOG, FAU, Plattform og andre samarbeidsarenaer, hasjavvenning og annen målrettet innsats).
- Drift av ulike forebyggende inkluderings- og fritidstiltak jfr. Barnekonvensjonens paragrafer § 31, 14, 15 (Konkrete tiltak er drift av ungdomsklubb, grupper, integreringstiltak og samarbeid med det øvrige fritidstilbudet i kommunen).
- Arbeid for ung medvirkning og demokratiutvikling jfr. Barnekonvensjonens paragrafer § 12, 13 (Konkrete tiltak er drift av barne- og ungdomsråd, demokratisk strukturering av ungdomstilbudene og arrangørfabrikken).
- Implementering av forpliktende politiske dokumenter:
 - Handlingsplan mot vold i nære relasjoner.
 - Veileder for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme.
- Følge opp prosjekter som bygger opp under overstående tiltak og målsettinger
 - Prosjekt for seksuell helse
 - LOS-koordinator
 - Kompetanse- og kvalitetshevingprosjekt mot vold i nære relasjoner.

Kommunen som organisasjon og arbeidsgiverrollen

Organisasjonsutvikling

MÅL

1. **En kostnadseffektiv organisasjonsstruktur som evner å yte de tjenester som er vedtatt av sentrale og lokale myndigheter**
 - KOSTRA, brukerundersøkelser og/eller andre relevante sammenligninger viser at kommunen drives kostnadseffektivt og gir gode tjenester.
2. **En politisk organisasjonsstruktur som gir gode og effektive arenaer for demokratiske beslutninger og gode arbeidsforhold for kommunes folkevalgte**
 - Songdalen skårer over landsgjennomsnittet i undersøkelser som måler lokaldemokratiet.

TILTAK

1. Jevnlige bruker- og innbyggerundersøkelser.
2. Gjennomføre kompetansebygging knyttet til endringer.

Arbeidsgiverfunksjonen

Ledere som skaper handlingsrom for sine medarbeidere samtidig som medarbeiderne opplever seg som myndig-gjorte, kompetente og motiverte, er avgjørende for at kommunen skal lykkes i rollene som tjenesteleverandør, forvaltningsmyndighet, demokratiarena og i samfunnsutviklerrollen. Det innebærer sterkt fokus og satsing på kommunens største aktiva; de ansatte.

Songdalen kommune har vedtatt følgende leder-verdier:

Ledere i Songdalen

- Har fokus på VERDIBASERT LEDELSE: respekt, kvalitet, frihet, ansvar og omsorg.
- Er SAMSPILLSORIENTERTE: jobber godt i team/lagspillere, deler med hverandre og løfter sammen.
- Er MESTRINGSORIENTERTE: gir nyttige råd og støtte til å forbedre arbeidsprestasjoner, gir utfordringer som utvikler og gjør medarbeiderne mer kompetente.
- Jobber kontinuerlig med FORBEDRING OG UTVIKLING: har fokus på godt utført arbeid og søker kunnskap om hva som kjennetegner dem som lykkes. Verdsetter initiativ og nytenkning og gir medarbeiderne kreativt spillerom. Skaper mening og horisont i arbeidet, og jobber kontinuerlig for å utvikle best mulig praksis.

MÅL

1. **Songdalen kommune er en attraktiv arbeidsplass som gir ansatte muligheter til faglig vekst og utvikling**
 - Godt omdømme, god arbeidsgiverpolitikk. Lav turnover. Høy avgangsalder.
2. **Kommunen har til enhver tid riktig kompetanse for å møte faglige krav og utviklingsbehov**
 - God tilgang på kvalifiserte søkere til ledige stillinger. Alle ansettelser er kvalitetssikret i forhold til prioriterte kompetansebehov. Kommunens overordnede kompetansestrategi sikrer et kontinuerlig fokus på kompetanseutvikling, og de ulike sektorene har til enhver tid tilfredsstillende kompetanse for å kunne yte gode tjenester.
3. **Kommunen har ledere som gir tillit og handlingsrom**
 - Kommunen kjennetegnes av mestringsorientert og relasjonsbasert ledelse.
4. **Kommunen skal til enhver tid ha minimum 12 lærlinger**
 - Kommunen har til enhver tid minst 12 lærekontrakter.

TILTAK

- Jevnlig oppfølging og kompetansebygging av enhetslederne og linjeledere med personalansvar.
- Det gjennomføres løpende kompetanseutviklingsprogrammer for ledere med vekt på utviklings- og endringskompetanse. Det utvikles konkrete lederprogram med fokus på mestringsorientert ledelse.
- Overordnet fokus på god oppfølging av lærlinger og godt samarbeid med kommunenes eget opplæringskontor Opplæringsring Sør.

Likebehandling og likestilling

Likebehandling og likestilling skal være en naturlig del av organisasjonskulturen. Det skal ikke forekomme ulike behandling knyttet til alder, kjønn, rase eller tro.

Diskrimineringsloven av januar 2009 lovfester arbeidsgivers aktivitets- og rapporteringsplikt på dette området. Kommunen må derfor ha et sterkt fokus på aktiviteter som kan hindre diskriminering og fremme likestilling. Fokus vil fortsatt være på å følge opp vedtatte tiltak fra kommunes handlingsplan for likestilling.

MÅL

1. **Arbeidsgiverpolitikken utvikles på områdene rekruttering og likestilling slik at kommunen sikrer seg rett kompetanse og utvikler seg som en likestilt organisasjon**
 - Kommunens ansatte avspeiler befolkningssammensetningen.
2. **Songdalen kommune gir ansatte like rettigheter og muligheter uavhengig av den enkeltes alder, kjønn, funksjonshemming eller etnisk opprinnelse. Lønn og arbeidsvilkår for kvinner skal ha et særlig fokus**
 - Andelen mannlige ansatte i kommunale barnehager er minst 10 %.
 - Lokal lønnspolitikk med fokus på likelønn.
 - Livsfasepolitikk som bidrar til utvikling av ansatte gjennom alle faser i arbeidslivet.

3. Songdalen kommune har en heltidskultur i alle sektorer

- Det er utviklet en heltidskultur i alle sektorer i kommunen og gjennomsnittlig stillingsstørrelse er 90 %. Jevnlige kartlegginger av situasjonen i forhold til antall deltidsstillinger. Aktivt arbeid og fokus på gode tiltak for å redusere antall deltidsstillinger i kommunen.

TILTAK

- Utarbeide gode rutiner for rekruttering, tilsetting og oppfølging av nyansatte. Ved ansettelser vil man etterstrebe kjønnsbalanse så langt som mulig, både innenfor de ulike enhetene og på ledernivå.
- Fokus på å rekruttere og beholde menn i barnehagene.
- Kriteriet likelønn vurderes kontinuerlig i forbindelse med lokale lønnsforhandlinger.
- Kommunens heltidsprosjekt videreføres og utvides til å omfatte alle sektorer.

Helse, Miljø og Sikkerhet

Kommunens overordnede HMS-system er nettbasert og tilgjengelig i Kvalitetssystem – Compilo (Kvalitetslosen).

HMS er et lederansvar. Songdalen kommune er en arbeidsplass preget av omtanke for medarbeiderne, hvor alle føler delaktighet og ansvar for å utvikle et godt arbeidsmiljø, og hvor sikkerhet for liv og helse ivaretas på en god måte.

Nøkkeltall for fravær

År	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Fravær i %	7,2	7,0	6,4	5,8	7,3	Pr. 30.08 7,5

MÅL

1. **Songdalen kommune er en helsefremmende arbeidsplass, med motiverte og myndig-gjorte medarbeidere**
 - Ledere har kompetanse i HMS arbeid og involverer verneombud og tillitsvalgte.
 - Ansatte blir hørt og sett.
2. **Nærværet er stabilt høyt og ansatte gir uttrykk for trivsel og arbeidsglede. Nærværs mål 2018: 94,5 %**
 - Godt arbeidsmiljø og høyt nærvær (lavt fravær).
3. **Alle tjenester benytter avviksmodule i kvalitetssystemet som et ledd i det kontinuerlige forbedringsarbeidet**
 - Forsvarlig og sikkert arbeidsmiljø med få skader og fraværsdager grunnet jobbrelaterte skader.
4. **Videreutvikle AMU til et viktig strategisk utvalg for å utvikle arbeidsmiljøet**
 - AMU er et aktivt utvalg for å utvikle arbeidsmiljøet.

TILTAK

1. Lederopplæring i HMS.
Alle enhetene gjennomfører årlig utviklingssamtaler med samtlige ansatte.
Ansatte deltar i utvikling av arbeidsmiljøet ved deltakelse i gruppesamtaler.
2. Gjennomfører årlige gruppesamtaler knyttet til psykososialt arbeidsmiljø på den enkelte enhet og følge opp handlingsplan knyttet til dette på den enkelte arbeidsplass.
3. Jevnlig opplæring og oppfølging i bruk avviksmodul for å forbedre og utvikle sikkert arbeidsmiljø.
4. Sikre oppfølging av AMU rutiner gjennom årshjul for AMU.

Økonomisk styring og kontroll

Det er økt fokus på måloppnåelse og internkontroll i alle norske kommuner. Mål skal nås innenfor de rammer som er gitt, og økonomiske midler skal forvaltes på en måte som er til beste for fellesskapet. Det betinger at ledere og andre ansatte er lojale, har en høy kompetanse og opptrer slik det kan forventes av personer som er gitt tillit i organisasjonen.

Betrodde medarbeidere må gjøres kjent med hva som forventes av dem samtidig som avvik ute i organisasjonen rapporteres til administrativ og politisk ledelse når dette er naturlig.

Det er politisk vedtatt nye etiske regler for ansatte og folkevalgte. Disse er gjort kjent for alle enhetsledere, og er tilgjengelig for alle ansatte gjennom kvalitetssystemet Compilo.

MÅL

1. **Enhetene skal oppnå de mål og gjennomføre de tiltakene som er beskrevet i handlingsprogrammet, virksomhetsplaner og innenfor tildelte økonomiske rammer**
2. **Det skal ikke forekomme misligheter eller underslag i noen deler av organisasjonen**
3. **Forvalte kommunens aktiva og gjeld på en måte som er til beste for kommunens innbyggere**
4. **At alle anskaffelser som krever det skjer innenfor Lov om offentlige anskaffelser**
5. **Kommunen er kommet langt i å kartlegge risiko og sårbarhetsområder innenfor økonomiområdet**
6. **Definere og gjennomføre kontrollaktiviteter**
7. **Styrke det økonomiske kontroll- og veiledningsarbeidet i kommunen.**
8. **Utvikle et naturlig samspill mellom fag/tjenester og økonomi**
9. **Utvikle en større grad av politisk forankring på nivå for tjenester versus økonomiske rammer**
10. **Styrke intern kontrolltenkningen og innkjøpstenkningen i virksomhetsledelsen**

TILTAK

- Alle enheter rapporterer økonomisk status til økonomisjefen månedlig, og med utvidet rapportering hver tertial.
- Rådmannen og kommunalsjefer har jevnlig oppfølgingsmøter med alle enheter.
- Økonomiområdet er fast punkt på enhetsledermøter.
- Utvikle innkjøpsstrategier sammen med Innkjøpstjenesten i Kristiansand, herunder K3-prosessen:
 - Klargjøre innkjøpsfullmaktene i organisasjonen.
 - Forbedre kontrollaktivitetene knyttet til bestilling, varemottak og utbetaling.
 - Holde de innkjøpsansvarlige ute i enhetene godt orientert om innkjøpsregelverket, herunder bidra til gjennomføring av kurs i konkurransegjennomføringsverktøy (KGV).
 - Stimulere til økt bruk av e-handel i alle enheter.

DEL III

Tjenesteenhetenes Handlingsprogram

Barnehagene

• Tunballen barnehage	60 barn
• Bjørnungen barnehage	73 barn
• Eventyrheia barnehage	100 barn
• Birkelid barnehage	65 barn
• Finsland barnehage	60 barn

Telletidspunkt 1.8.2017

Visjon for barnehagene i Songdalen:

Alle barn opplever å lykkes hver dag.

Satsingsområder i kommuneplanen

- Et godt og tilpasset barnehagetilbud for alle barn.
- Sikre god tverrfaglig og tidlig hjelp til barn som har særskilte behov.
- Systematisk kompetanseheving for å styrke barnehagene som læringsarenaer.

MÅL

1. Barna trives, opplever mestring og inkludering og utvikler sosial kompetanse

- I brukerundersøkelsen skal gjennomsnittet de to siste årene være bedre enn landsgjennomsnittet på følgende punkter:
 - Barna trives i barnehagen
 - Alle barn har venner i barnehagen
 - Barnehagen bidrar til at barna utvikler sosial kompetanse (empati, vennskap, vise hensyn)
 - Barnehagen tilrettelegger for god språkstimulering.

TILTAK

- Barnehagene reviderer «Handlingsplanen mot mobbing». Har fokus på å forebygge, håndtere, stoppe og følge opp krenkelser eller mobbing.

2. Tidlig innsats og forebygging gjennom et godt tverrfaglig samarbeid

TILTAK

- Tverrfaglige observasjoner gjennomføres i alle barnehager. (Teamet består av PP-tjenesten, familiens hus, barnevern, barnehage).
- Tverrfaglig teammøter/systemmøter gjennomføres etter behov i 2018.
- Videreutvikle felles plattform for samarbeidet barnehage – PPT, i tråd med satsingen Inkluderende læringsmiljø.
- Utvikle samarbeidet med Familiens hus, flyktningetjenesten, barnevern.
- Rutinene for overgang barnehage – skole/SFO følges og evalueres. Tiltak ift. overgangen til SFO utarbeides.

3. **Barnehagene skal ha gode kartleggings- og kvalitetssikringssystemer for å sikre det pedagogiske arbeidet i barnehagen**

TILTAK

- Gjennomføre foreldreundersøkelse i 2018. God informasjon til foreldre i forkant av undersøkelsen skal bidra til en svarprosent på minst 80 %.
- Alle barnehagene bruker kartleggings skjemaet "ALLE MED" som et arbeidsverktøy.
- I samarbeid med tilsynsmyndigheten i Søgne, gjennomføres det stedlig tilsyn i 2018, alle kommunale barnehager og i private familiebarnehager.
- Barnehagene bruker kvalitetssikringssystemer, Udirs ståstedsanalyse og foreldreundersøkelsen.

4. **Ansatte skal ha et godt arbeidsmiljø og barnehagene skal til enhver tid ha nødvendig kompetanse**

- Barnehagene opprettholder andelen barne- og ungdomsarbeidere på 60 %.
- I tråd med heltidskultur øker barnehagene andelen heltidsstillinger til 95% innen utgangen av 2018.
- Sykefraværet i barnehagen skal være under 8,0 %.
- Andel menn økes til 10 % innen utgangen av 2018.

TILTAK

- Strategisk kompetanseplan for barnehagene revideres. Alle barnehagene jobber med kompetanseheving på personalmøter og planleggingsdager, og det tilrettelegges for videreutdanning.
Hovedfokus i 2018 er inkluderende læringsmiljø og implementering av ny Rammeplan.
- Utarbeide lokale tiltak for å rekruttere og beholde barnehagelærere.
- Det jobbes systematisk med arbeidsmiljøet.

5. **Full barnehagedekning**

- Lovfestet barnehagerett oppfylles.

TILTAK

- Analyse av fremtidige behov hvert år.

Andre tiltak / kompetanseutvikling

Folkehelse

Barnehager av høy kvalitet er ifølge Folkehelseinstituttet et av de fremste folkehelse tiltak. Barnehagen skal være et sted hvor det enkelte barn blir sett og møtt og hvor vi skaper et godt fellesskap. Noe av det som har størst betydning for kvaliteten i barnehagen er god ledelse, gode relasjoner og personalets kompetanse. Barnehagene jobber systematisk med kompetanseheving på alle disse områdene.

- **Ny rammeplan** trådte i kraft i august 2017. Rammeplanen er barnehagenes viktigste pedagogiske arbeidsdokument. Alle barnehagene vil ha en plan på hvordan prosess og implementering skal foregå.
- **Inkluderende læringsmiljø satsingen** omfatter barnehager, skoler og PP-tjenesten. Målet er at alle barn og unge opplever et godt og inkluderende læringsmiljø som fremmer deres trygghet, helse, trivsel og læring.

I satsingen er det lagt vekt på lederopplæring og fagdager for hele personalet. Det ble gjennomført en før- og midtveis kartlegging i alle barnehagene. Kartleggingen fikk frem personalets vurdering av barnehagen. Det arbeides systematisk med områder der personalet har skåret lavt.

En viktig kjernekomponent er relasjonsbygging. Barna skal oppleve voksne i barnehagen som bryr seg, tar deres perspektiv, som inviterer til samtale, lek og aktivitet. Satsingen inngår som en del av det ordinære utviklingsarbeidet i barnehage, og som en del av arbeidet med implementering av ny rammeplan i barnehagen. Det blir tydeligere at personalet skal forebygge og stoppe mobbing, og at fremtidens barnehager skal være inkluderende arenaer. Innsatsen rettes mot mer systematisk arbeid med mangfold, språk og vennskap i barnehagen for å hjelpe alle barn til å delta i leken og få gode opplevelser.

- Språkløyper. Bjørnungen og Eventyrheia skal benytte kompetanse – utviklingsprogrammet «Språkløyper». Den er utviklet for at barnehagen skal drive kompetanseutvikling lokalt. 10 ulike økter gjennom ett år skal gi personalet økt kunnskap om barns språklæring.
- Bjørnungen barnehage har fått midler til et prosjekt som kalles «intensiv språkstimulering av minoritetsspråklige barn». Metoden vil i sterkere grad «bygge barnas vokabular». Metoden handler om å starte tidlig og gå mer dyptgående og grunnleggende i forhold til å øke ordforrådet hos minoritetsspråklige barn.
- Videreføre **Mentor A** – veiledning av nye barnehagelærere.
- Arbeidsmiljøet: 10 Faktor (utviklet av KS i samarbeid med Linda Lai). Denne metodikken vil bli benyttet når det skal jobbes med arbeidsmiljøet. Barnehagene vil ta utgangspunkt i faktorene og jobbe med refleksjon i grupper.

Befolkningsutvikling for målgruppen

Førskolebarn 0-5 år				
	2018	2019	2020	2021
Sum 0-5 år	515	522	524	527

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Barnehagene	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	52 321	52 321	52 321	52 321
Avslutning av tiltak basert på sakkyndig vurderinger (1,55 årsverk)	1	-200	-400	-400	-400
Gratis kjernetid i barnehagen for 3-åringer	1	36	36	36	36
Avslutning av TIOBA opplæring	1	-370	-370	-370	-370
Tidlig innsats barn og unge	2	135	135	135	135
Redusert barnehageetterspørsel som følge av økt kontantstøtte	2	-169	-169	-169	-169
Krav pedagognorm, innlemming av tilskudd	2	543	543	543	543
Kjøp av barnehageplasser i andre kommuner		500	500	500	500
Økning renholdsressurser, Birkelid og Bjørningen barnehager		258	258	258	258
Overført stillingsressurser renholder fra Livsmestring og K/I til Tunballen barnehage		48	48	48	48
Økt inntektsgrense, gratis kjernetid	2	10	10	10	10
Økt makspris i barnehagen	2	-398	-398	-398	-398
Tidlig innsats barn og unge	2	28	28	28	28
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-934	-934	-934	-934
Lønnsoppgjør 2017		971	971	971	971
Sum ny ramme		52 779	52 579	52 579	52 579

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017
2. Beregning basert på det foreslåtte statsbudsjettet for 2018.

Skolene

- Finsland skole 1-10 med SFO 146 elever
- Rosseland skole 1-7 med SFO 126 elever
- Tunballen skole 1-7 med SFO 354 elever
- Songdalen ungdomsskole 8-10 193 elever

Telletidspunkt: 1.10.2017

VISJON: Alle elever har et trygt og godt skolemiljø og opplever å lykkes hver dag

MÅL

- 1. Elevene har et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trives og læring**
 - Gjennomsnittresultatene de tre siste årene i elevundersøkelsen på indikatorene *mobbing*, *støtte fra lærerne* og *mestring*, skal være bedre enn de tre foregående årene. Resultatene vektet mot nasjonalt nivå.
 - Skolene arbeider kontinuerlig og systematisk for å fremme helse, miljø og trygghet til elevene.
 - Folkehelse er integrert i alt arbeid i skolen.
- 2. Skolemiljøet er under kontinuerlig utvikling for det sosiale og faglige læringsutbytte**
 - Gjennomsnittresultatene de tre siste årene på nasjonale prøver og grunnskolepoeng skal være bedre enn de tre foregående årene. Resultatene vektet mot nasjonalt nivå.
 - Skolene arbeider systematisk for å redusere omfanget av segregerende tiltak.
 - Minoritetsspråklige elever får særskilt språkopplæring til de har tilstrekkelige kunnskaper i norsk til å følge ordinær undervisning.
- 3. Skolene har gode kvalitetssikringssystemer**
 - Skolene bruker kvalitetssikringssystemet Moava 13.10 for å tilfredsstille kravene i opplæringsloven § 13.10.
 - Skolene bruker analyseverktøyene i Skoleporten som grunnlag for kvalitetsvurdering og utvikling.
 - Det lages årlig en tilstandsrapport som legges frem til politisk behandling.
- 4. De ansatte har et godt arbeidsmiljø og skolene har til enhver tid nødvendig kompetanse**
 - Skolene har plan for etter- og videreutdanning av sine ansatte med basis i lokale og sentrale satsinger, og har avsatt midler til dette.
 - Alle med lederansvar deltar i kommunens program for lederutvikling.
 - Sykefraværet i skolesektoren skal være under 6,0 %.
 - Skolene bruker kommunens og skoleportens verktøy for analyse og utvikling av arbeidsmiljøet.

TILTAK

For å synliggjøre og tydeliggjøre skolens utviklingsarbeid er det spisset inn mot fire fokusområder i handlingsplanen:

Satsing på realfag

- Skolene har et kompetansemiljø av realfaglærere som samarbeider på tvers av skolene og klassetrinnene. Her utvikles ny og utradisjonell metodikk i undervisningen på alle nivåer. Det legges til rette for at dette miljøet skal få utviklingsmuligheter gjennom samlinger og kursing. Undervisningsmaterieell til denne satsingen vil bli prioritert.
- Som eneste kommune i Vest-Agder, er ungdomsskolen deltaker i et statlig pilotprosjekt for utvikling av Programmering som valgfag. Erfaringen med dette valgfaget blir delt med alle skolene.
- Kommunen vurderer å søke om å bli på det statlige programmet for realfagskommuner.

Særsilt språkopplæring

- En større andel av skolens totale ressurser må prioriteres til særsilt språkopplæring for at alle elevene som trenger det skal få nødvendig undervisning i tråd med lovkravet. Songdalen kommune er blant de kommunene i Norge som har høyest andel minoritetsspråklige elever. På Tunballen skole og Songdalen ungdomsskole er andelen minoritetsspråklige elever over 25 %. Begge skolene har mottaksklasser.
- Kommunen har søkt om, og får veiledning fra Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (Nafo).
- Det etableres et eget fagnettverk for lærere som underviser minoritetsspråklige elever.
- Rutinehåndboken «Særsilt språkopplæring for språklige minoriteter» revideres.

Elevenes skolemiljø

- Arbeid for et trygt og godt skolemiljø fritt for krenkelser i alle former er en av de viktigste oppgavene til skolen. Kommunens og skolens ansvar for elevenes skolemiljø er skjerpet. Kapittel 9A i Opplæringsloven styrker elevenes subjektive rett til å ha et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering.
- Gjennom satsingen «Inkluderende læringsmiljø» fokuserer vi spesielt på kompetanseutvikling med lærende nettverk om skolemiljø de neste to årene. Dette er en felles satsing med barnehagene.
- Kommunen og skolene lager ny plan for et trygt og godt skolemiljø for elevene i Songdalen. Alle ansatte som har arbeid knyttet til skolene, samt foreldre og elever blir involvert i arbeidet.
- Folkehelse i bred og smal forstand preger skolens innsats i det tverrfaglige arbeidet i kommunen. God folkehelse er god vaksine mot mobbing og mistrivsel.

Arbeidsmiljø og kompetanse til ansatte

- Stortinget har vedtatt minimumskrav til formell utdanning for å undervise i de fleste fag i grunnskolen. Det betyr at mange lærere må ta videreutdanning. I løpet av de neste 8 årene må dette være på plass. Kommunestyret har vedtatt en plan for videreutdanning, og flere lærere er ferdige eller i gang med videreutdanning. Våren 2017 ble det laget en detaljert oversikt over alle behov. Oversikten danner grunnlaget for individuelle planer i årene som kommer.
- Skolene samarbeider med kommunens personalkontor om etter- og videreutdanning av øvrige ansatte.
- Skolene deltar sammen med personalkontoret og andre enheter i kommunen i arbeidet med et godt og inkluderende arbeidsmiljø.

Befolkningsutvikling og antatt elevtall 6-15 år ved skolestart

Elevtallsutvikling	2017	2018	2019	2020	2021
Antall elever i kommunale skoler	819	828	839	860	860
Elever i private skoler	89	87	87	93	96
Kjøp av skoleplass i andre kommuner	3	4	4	4	4
Gjesteelever i andre kommuner	5	5	5	5	5

Framskrivningen av elevtallene tar utgangspunkt i dagens elevtall og statistikk fra SSB.

Tallene for 2020 og 2021 må tas med tas med forbehold om endringer ved kommunesammenslåing.

Det legges til grunn at 10 elever i 1. klasse hvert år begynner på Oasen.

En forholdsmessig stor andel av elevtallsveksten de siste årene har kommet som følge av bosetting av flykninger. Hvordan det vil slå ut i årene fremover er usikkert. Det er derfor ikke lagt inn anslag på nye bosatte flyktningbarn, ut over førskolebarn som allerede bor i kommunen.

Gjesteelever og kjøp av skoleplass i andre kommuner antas å holde seg stabilt. For disse elevene må en påregne store kostnader til skolegangen.

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Skolene	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	87 801	87 801	87 801	87 801
Generell styrking		2 500	2 500	2 500	2 500
Lærerløft, planlagt kompetanseøkning	1	0	150	150	150
Tidlig innsats barn og unge	2	149	149	149	149
Flere elever over i private/statlige skoler	2	-200	-200	-200	-200
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-468	-468	-468	-468
Lønnsoppgjør 2017		2 046	2 046	2 046	2 046
Sum ny ramme		91 828	91 978	91 978	91 978

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017
2. Beregning basert på det foreslåtte statsbudsjettet for 2018.

Kultur og inkludering

- Birkelid læringssenter og spesialundervisning
- Flyktningetjenesten
- Kulturskolen
- Kulturkonsulent
- Forebyggende team barn og unge
- Tiltakskonsulent

Satsingsområder i kommuneplanen

Kultur:

- Kulturelle utviklingstiltak gir Songdalen en tydelig identitet.

Inkludering:

- Folkehelsearbeid handler om å skape gode oppvekstvilkår for barn og unge ved å forebygge sykdom og skader. Det legges vekt på å utvikle et samfunn som legger til rette for sunne levevaner, beskytter mot helsetrusler og som fremmer fellesskap, trygghet, inkludering og deltakelse.

Enhetens tverrfaglige overordnede mål

1. Vi jobber med gode holdninger for å se hverandre i Songdalen kommune. Vi vil fremme involvering og inkludering, motvirke utenforskap, marginalisering og stigmatisering, og bruke vårt arbeid til å være gode eksempler.
2. Vi etablerer møteplasser, inne og ute, som skal bidra til større samhold og identitet blant befolkningen.
3. Folkehelseperspektivet er tydelig til stede i alle plan- og utviklingsprosesser hos oss.
4. Kulturfeltet er integrert i plan- og utviklingsprosesser for å sikre kultur- og inkluderingsperspektivet i plan.
5. Tverrfaglig samarbeid i vår enhet er etablert for alt arbeid rettet mot barn og unge med fokus på forebygging og tidlig intervensjon.
6. Vi utvikler tiltak som fremmer aktivitet og god helse blant alle innbyggere, med hovedfokus på barn og unge, flyktninger og innvandrere.
7. Vi hører på brukerne, gjennomfører jevnlig brukerundersøkelser og oppfordrer til brukermedvirkning i våre tjenester.

Enhetens kompetanse

MÅL

1. **Vi fokuserer på god kvalitetssikring av tjenestene**
 - Avvik ved eventuelle tilsyn fra Fylkesmannen lukkes innen tre uker.
 - Resultatene fra å være deltakerkommune for beregningsutvalget evalueres og relevante tiltak iverksettes.
 - Tema tjenesteutvikling på ukentlige fagmøter i tjenestene resulterer i konkrete tiltak som reflekteres og måles i enhetens virksomhetsplan.

2. Vi fokuserer på at de ansatte skal ha et godt arbeidsmiljø og nødvendig kompetanse

- Vi har gode resultater fra jevnlig undersøkelse knyttet til arbeidsmiljø.
- Sykefraværet skal ved utgangen av 2018 være under 3,5 %.
- Alle ansatte i faste stillinger har nødvendig oppdatering av kunnskap/videre- og/eller etterutdanning i.h.t enhetens kompetanseplan.
- Alle ansatte har tilbud om veiledning i gruppe og/eller individuelt etter behov.
- Fadderordning for nyutdannede/nyansatte er aktiv.

Tjenestenes delmål og tiltak

Birkelid læringssenter og spesialundervisning

DELMÅL

1. **Elevene fra Søgne og Songdalen er forberedt for familieliv, arbeidsliv, utdanning og fritid i samfunnet**
 - Alle når målet i sin individuelle plan og bli bevisst sin måte å lære på.

TILTAK

- Videreføre pågående prosjekt i samarbeid med biblioteket i forhold til rekruttering av samtalepartnere for elever i voksenopplæringen, for ytterligere språkstyrking og integrering.
- Videreutvikle praksisplass-system via ulike verktøy og pedagogoppfølging i praksis.
- Utviklingsteam har ukentlige møter for evaluering og videreutvikling av skolens virksomhet.
- Spesialundervisningen utføres i.h.t vedtak og der det er hensiktsmessig på elevenes hjemmearena.

Flyktingetjenesten

DELMÅL

1. **Bosette antallet flyktninger vedtatt av kommunestyret**
2. **70 % av deltakerne i introduksjonsordningen er i arbeid eller utdanning etter endt program**
3. **Flyktingene opplever å være inkluderte og aktive bidragsytere i lokalsamfunnet**
 - Alle barn og unge deltar i fritidsaktiviteter.
 - Alle bosatte flyktninger får obligatorisk informasjon og oppfølging med mål om deltakelse.

TILTAK

- Vi arbeider organisert og målrettet i samarbeid med voksenopplæring, Nav og andre relevante aktører med utgangspunkt i Lov om introduksjonsordning.
- Vi benytter fritidskontakter og inkluderingskoordinator som et tiltak for å søke å integrere flyktninger og innvandrere i frivillig arbeid og samfunnsengasjement.
- Vi samarbeider med Plattform, politiet, SLT-koordinator og Birkelid læringssenter for å motvirke radikaliserings.

Kulturskolen

- Antall elever i kulturskolen øker.
- Kulturskolen er aktiv og synlig i lokalsamfunnet.

TILTAK

- Være aktive samarbeidspartnere for enheten i tilrettelegging for grupper som har behov for tjenester.
- Gjennomføre deltakelse i aktiviteter og konserter i lokalmiljøet.
- Knytte tettere kontakter med skoler og frivillige for å inkludere flere i kunst- og kulturundervisningen.

Kulturkonsulent

- Antall barn og unge som deltar i fritidsaktiviteter øker.
- Antall kulturarrangementer øker.

TILTAK

- Involvering i planarbeid for å fremme lek, samvær, møteplasser, aktivitet og kulturarenaer.
- Bistå frivillige organisasjoner i å drive aktivitet og inkluderingsarbeid i kommunen.
- Være en motor i utviklingen av gode møteplasser og arrangementer for innbyggerne.
- Opprettholde og videreutvikle samarbeid med skole og andre relevante aktører for å utvikle kulturfeltet for ungdom, spesifikt med tanke på involvering i bl.a. UKM, Arrangørfabrikken og kursrekke med fokus «Skape-skrive-dele» sammen med biblioteket.

Forebyggende team barn og unge

MÅL

1. **Resultatet fra Ungdataundersøkelsen forbedres på variabler som omhandler ensomhet og utenforskap**
2. **Antallet Drop-out fra videregående skole reduseres.**
3. **Barn og unge i Songdalen er i liten grad utøvere av, eller utsatt for, kriminell aktivitet**
4. **Alle innbyggere mellom 0-25 føler tilhørighet og mestring i Songdalen. Forebyggende team jobber systematisk for å fremme deltakelse, likestilling og tilhørighet**

Forebyggende team barn og unge består av SLT-koordinator, ungdomsleder og inkluderingskoordinator og LOS-Prosjekt og prosjekt for seksuell helse. Teamet samarbeider med de øvrige tjenestene i kommunen, frivillige og politiet om lokale kriminalitetsforebyggings- og inkluderings tiltak i aldersgruppen **0-25 år**. Arbeidet sørger for samordnet innsats mot felles mål. Vårt fremste verktøy i forebygging av alle former for kriminalitet og utenforskap er å jobbe for inkludering, likestilling, tilhørighet, deltakelse og mestring. Innsatsen motvirker marginalisering og bidrar til utjevning av levekårsforskjeller blant barn og unge ved å tilrettelegge for inkludering og tilhørighet. Arbeidet er rettet mot enkeltindivider, grupper og mot samfunnet som helhet. Forebyggende team jobber bevisst på tre nivåer for å bidra til at politikk og system er så praksisnært og effektivt som mulig: Styringsnivå – koordineringsnivå – utførernivå.

TILTAK

- Monitorering og iverksettelse av nødvendige tiltak for kriminalitetsforebygging gjennom tett, systematisk og sterkt forankret samarbeid med nærpolti, regionalt politi, nærliggende kommuner og andre organisasjoner og instanser jfr. Barnekonvensjonens paragrafer § 33, 34, 40, 11, 16 og 19. (Konkrete tiltak er blant annet deltakelse på politiråd, torsdagsmøter, TFT, Kjernegruppemøter, KOG, FAU, Plattform og andre samarbeidsarenaer, hasjavvenning og annen målrettet innsats).
- Drift av ulike forebyggende inkluderings- og fritidstiltak jfr. Barnekonvensjonens paragrafer § 31, 14, 15 (Konkrete tiltak er drift av ungdomsklubb, grupper, integreringstiltak og samarbeid med det øvrige fritidstilbudet i kommunen).
- Arbeid for ung medvirkning og demokratiutvikling jfr. Barnekonvensjonens paragrafer § 12, 13 (Konkrete tiltak er drift av barne- og ungdomsråd, demokratisk strukturering av ungdomstilbudene og arrangørfabrikken).
- Implementering av forpliktende politiske dokumenter:
 - Handlingsplan mot vold i nære relasjoner.
 - Veileder for å forebygge radikalisering og voldelig ekstremisme.
- Følge opp prosjekter som bygger opp under overstående tiltak og målsettinger:
 - Prosjekt for seksuell helse.
 - Los-koordinator.
 - Kompetanse- og kvalitetshevingsprosjekt mot vold i nære relasjoner.

Tiltakskonsulent

DELMÅL

1. **Motvirke utenforskap i arbeidsmarkedet**

- Sysselsettingen i kommunen øker. Sosialhjelpsutbetalingene reduseres.

TILTAK

- Individuell kartlegging og tilrettelegging for at personer kan gjenoppta deltakelse i arbeid og utdanning gjennom samarbeid med offentlige og private arbeidsgivere.
- Ha hovedansvar for systematisering av kommunens praksisplasser iht. tverrfaglig praksisplass-rapport.

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Kultur og inkludering	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	21 356	21 356	21 356	21 356
Salderingsbehov	1	-125	-125	-125	-125
Kulturskolen - økt satsning i tråd med fagplan	1	175	175	175	175
Fast stilling LOS-koordinator/forebygging		530	530	530	530
Økt aktivitet i nytt ungdomslokale, Noden		100	100	100	100
Redusert bosetting av flyktninger		-1 000	-1 500	-2 000	-3 000
Renholdsressurser, overført til Tunballen barnehage		-24	-24	-24	-24
Tilskudd til Landsskytterstevnet		50			
Prøveordning barnefattigdom		100			
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-170	-170	-170	-170
Lønnsoppgjør 2017		380	380	380	380
Sum ny ramme		21 372	20 722	20 222	19 222

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017

Nav

NAV kontoret tilbyr veiledningstjenester til et stort mangfold av arbeidssøkere. Flere av våre tjenester er nå digitaliserte og det vil si at vi har bedre tid til å veilede arbeidssøkere som trenger det mest. Våre prioriterte målgrupper er ungdom under 30 år og introdeltakere som ikke er kommet ut i skole eller jobb, etter endt introprogram.

Det skal være kvalitet i alle våre brukermøter både i forhold arbeidssøkere, arbeidsgivere og relevante samarbeidspartnere.

Nav kontoret har høyt fokus på kommunens visjon «Songdalen for livskvalitet» og Nav sin visjon «Vi gir mennesker muligheter». Vi arbeider hver dag for at flest mulig av våre arbeidssøkere skal kunne være økonomisk selvhjulpne og beholde eller komme ut i ordinært arbeid.

MÅL

1. Nav sine arbeidssøkere skal bli møtt med kunnskap og respekt og tilbys tjenester basert på en faglig vurdering

- Minst 85 % av brukere som henvender seg på telefon til Nav skal kontaktes innen 48 timer dersom veileder ikke kan nås umiddelbart.

TILTAK

- Lokale brukerundersøkelse "ris og ros" gjennomføres kontinuerlig og tjenesten evalueres på bakgrunn av tilbakemeldingene.
- Det gjennomføres nasjonal brukerundersøkelse hvert år. Målkravet er snittscore på nivå på landsbasis og i vår region.

2. Nav sine arbeidssøkere skal få god og relevant veiledning i forhold til arbeid og aktivitet

- Andel arbeidssøkere/ brukere med nedsatt arbeidsevne under 30 år med oppfølging siste 3 mnd. skal være 85 %.
- Det skal gjennomføres dialogmøte 2 for minst 80 % av sykemeldte med arbeidsforhold.
- Andel arbeidssøkere med overgang til arbeid skal være 65 %.
- Andel arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne med overgang til arbeid skal være 45 %.
- Andel arbeidssøkere med arbeidssøkervarighet over seks måneder som har fått oppfølging siste 3 måneder skal være 80 %.
- Andel arbeidssøkere med spesielt tilpasset innsats 20 – 29 år med godkjent aktivitetsplan skal være 85 %.
- Andel virksomheter som har fått arbeidsmarkedsbistand fra Nav skal være 20 %.
- Antall mottakere av økonomisk sosialhjelp pr. mnd. skal ikke overstige 30 personer.
- For alle friske unge arbeidssøkere under 30 år som søker økonomisk sosialhjelp, skal det være et vilkår for utbetaling, at de møter i relevant aktivitet.
- Andel personer med mindre enn 26 uker av dagpengeperioden, som får utvidet oppfølging skal være 85 %.

3. Det skal være god kvalitetssikring av tjenesten

- Minst 90 % av søknader om økonomisk sosialhjelp skal behandles innen 21 dager.

TILTAK

- Parallelt med behandlingen av alle søknader om økonomisk sosialhjelp, skal vi gi veiledning i forhold til arbeid, aktivitet og målsetting knyttet til økonomisk selvhjulpenhet for arbeidssøker/bruker.

4. De ansatte skal ha et godt arbeidsmiljø og skal til enhver tid ha nødvendig kompetanse

- Sykefravær kommunalt ansatte på under 4,2 %.
- Enheten har oppdatert kompetanseplan og avsatt midler til å dekke kompetansehevingstiltak.

TILTAK

- Medarbeiderundersøkelse (HKI) gjennomføres hver høst. Vi har som mål å score på minst 24 av 30 mulige energiscore. Jo nærmere kontoret scoret opp mot 30 på ulike energiindikatorer, jo større engasjement og motivasjon vil vi kunne finne igjen i Nav kontoret.
- Vi skal også ha oppfølging av 10 faktorundersøkelsen hvert år.
- Vi skal legge til grunn resultatene fra begge undersøkelsene, når vi vurderer tiltak i forhold til arbeidsmiljøet.

Vedtatte driftstiltak i planperioden

NAV	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	8 080	8 080	8 080	8 080
Generell styrking		200	200	200	200
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-45	-45	-45	-45
Lønnsoppgjør 2017		42	42	42	42
Sum ny ramme		8 277	8 277	8 277	8 277

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017

Helse og omsorg

Enheten har i etterkant av OU-prosess blitt splittet i 4 nye enheter som nå er etablert som selvstendige enheter. Hver enhet har en selvstendig økonomiplan med handlingsprogram 2018-2021 og årsbudsjett 2018.

Følgende enheter er etablert:

- Enhet for habilitering
- Enhet for hjemmetjenester
- Enhet for institusjonstjenester
- Enhet for Utvikling og forvaltning

Enhet for utvikling og forvaltning

- FoU – Fag, forskning og utvikling
- Forvaltning
- Legetjenester
- Ergo- og fysioterapitjenester
- Frisklivsentral
- Kreftkoordinator
- Aktivitetstilbud/dagsenter

Enhet for Utvikling og forvaltning er en ny enhet i kommunen og består av de tjenester som er listet opp ovenfor. Det er tjenester som i stor grad ivaretar behov på tvers av alle enheter i kommunen. Enhetsleder er tilsatt fra 1/3 – 2017 og enheten ble da formelt etablert.

Kommuneplanens prognoser mot 2030 viser en vekst i andelen av eldre og de eldste innbyggerne i kommunen. Det vil medføre en kraftig økning av personer med demenssykdom, samtidig viser prognoser en sterk økning i livsstilsrelaterte sykdommer.

For Utvikling og forvaltning(UF) innebærer det å fortsette et systematisk arbeid med folkehelseperspektivet og satsing på forebygging, slik som balansegrupper, forebyggende hjembesøk, hverdagsrehabilitering, lærings- og mestringstilbud, frisklivstiltak, samarbeid med frivillige, møteplasser mellom generasjoner og dagaktivitetstilbud. Velferdsteknologi har et særlig fokus fremover da Songdalen er en del av en felles innkjøpsordning på Agder.

Kompetanse er særlig viktig for at ansatte skal kunne møte morgendagens krav. Utviklingssenter i Vest – Agder er, etter omorganisering sentralt, nå plassert i Kristiansand med Songdalen som samarbeidspart (satellitt). Enhet for utvikling og forvaltning med Fou (Fag, forskning og utvikling) i spissen er en pådriver ifht kompetanse, utviklingsarbeid/innovasjon og deltakelse i prosjekter. Samarbeidsparter er Uia, Senter for omsorgsforskning, senter for ehelse, andre kommuner, Utviklingssenter i Vest-Agder og internt i egen kommune.

Forvaltning/saksbehandling skal ivareta all saksbehandling innenfor helse- og omsorgstjenester og nye rutiner/prosedyrer skal etableres. Koordinerende enhet og systemkoordinator individuell plan inngår i forvaltning. Rutiner for melding/oppfølging av komplekse saker og prosedyrer knyttet til Individuell plan og koordinator følges opp av Utvikling og forvaltning. I prosessen med etablering av «Nye Kristiansand» ønsker tjenesten allerede nå å etablere kontakt med Søgne og Kristiansand.

Legetjenesten ivaretar sine primæroppgaver og har tett samarbeid med hele kommunen. Felles legevakt på dag/kveld med Søgne og Kristiansand på natt fortsetter inntil videre som før.

Fysioterapi Nodeland ivaretar klinisk oppfølging av innbyggere i Songdalen og samarbeider tett med kommunale fysioterapeuter.

Enheten ønsker å forbindes med:

«Menneskelig nærhet og faglig styrke»

Sentrale føringer med betydning i 2018:

- Primærhelsemelding, St. meld. 26 – Sterke føringer ifht «brukers helsetjeneste» med involvering i endring og utvikling. Melding presiserer brukers behov for koordinerte og helhetlige pasientforløp, mer forebygging og tidlig innsats og flere tjenester nær der bruker bor.
- Opptrappingsplan habilitering/rehabilitering: Ansvar for rehabilitering av alle brukergrupper blir i større grad overført til kommunen. Oppgaver er krevende og komplekse og medfører behov for spesiell kompetanse.
- Aktuelle veiledere og rundskriv.

MÅL

1. **Den enkelte bruker skal oppleve at det finnes forebyggende tjenester og at det gis helse- og omsorgstjenester i tråd med lovens krav i form av riktig tiltak, på riktig nivå til rett tid ut i fra faglig vurdering**

TILTAK

- Fortsatt satsing på forebyggende tjenester og tidlig intervensjon rettet mot «yngre eldre».
 - Velferdsteknologi har et særlig fokus fremover hvor lokal arbeidsgruppe er etablert.
 - Tydelig og faglig forsvarlig saksbehandling.
 - Nødvendig helsehjelp skal ivaretas i tråd med gjeldende lover og forskrifter.
2. **Utvikling og forvaltning skal følge opp sentrale føringer og bistå andre enheter innen helse og omsorgstjenester der hvor dette er hensiktsmessig**

TILTAK

- Sikre at komplekse saker blir plassert i riktig enhet og at egnet koordinator blir utpekt.
 - Sampro er valgt som digital løsning for å ivareta Individuell plan/koordinator og skal implementeres i hele kommunen.
 - Delta på felles samarbeidsarenaer i kommunen.
3. **Utvikling og forvaltning skal ha god kvalitetssikring av tjenester og sikre at ansatte til enhver tid har nødvendig kompetanse**
 - Kompetansekartlegging, kompetanseplan og kontinuerlig fagutvikling på aktuelle områder gjennom utdanning, etterutdanning, kurs og veiledning.
 - Legge til rette for deltakelse/ledelse av prosjektarbeid.
 - Fou fungerer som koordinerende instans og pådriver for fagutvikling.

4. De ansatte skal ha et godt arbeidsmiljø og fokus på nærværarbeid

- Årlige medarbeidersamtale og følge opp 10-faktor med medarbeiderundersøkelser.
- Utarbeide årshjul med faglige og sosiale arenaer.
- Jevnlige møte i HMS-gruppe med VO og TV som er etablert.
- Fokus på nærvær.
- Sykefraværet skal være under 8 %.

Befolkningsutvikling for aldersgruppen 67+

2016	2017	2018	2019	2020
800	826	835	870	897

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Utvikling og forvaltning	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1				
Tjenester overført fra tidligere HO-ramme		15 848	15 848	15 848	15 848
Frisklivsentralen flyttes fra Staben	1	270	270	270	270
Frivilligsentralen flytting fra Livsmestring	1	50	50	50	50
Omfordeling ressurser Livsmestring/Utvikling og forvaltning		375	375	375	375
Økning i legevaktjenesten		1 000	1 000	1 000	1 000
Kreftkoordinator		30	60	60	60
Barneergoterapeut, utvidelse av stilling		180	180	180	180
Barnefysioterapeut, ny stilling			400	400	400
Systemkoordinator		150	150	150	150
Drift og support fagsystemer		400	400	400	400
Kostnader til HS-nettverket		145	145	145	145
Frivilligsentral	2	-5	-5	-5	-5
Helsenett, ny finansiering	2	-36	-36	-36	-36
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-291	-291	-291	-291
Lønnsoppgjør 2017		195	195	195	195
Sum ny ramme		18 311	18 741	18 741	18 741

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017
2. Beregning basert på det foreslåtte statsbudsjettet for 2018.

Habilitering

- **Bolig Kirkeveien 14**
- **Bolig Svarttjønnheia 2**
- **Bolig Rosselandveien 47**
- **Aktivitetssenter**
- **Avlastning/støttekontakt tjenester**

Enhet for habilitering skal gi brukere som bor i bofellesskapene et godt tilbud, tilpasset den enkeltes evner og muligheter. Egenmestring står sentralt, med en erkjennelse av at det styrker selvbildet og gir bedre livskvalitet.

I 2018 er målsettingen å styrke oppfølgingen av barn og unge. Habiliteringsenheten skal være en del av kommunens samlede tiltakskjede rettet mot disse. For enheten spesielt med fokus på barn og unge med varierende grad av funksjonshemming og spesielt fokus på autismespekteret.

Velferdsteknologi er et satsingsområde som er viktig framover. Vi ønsker økt satsing på velferdsteknologi i samarbeid med andre for å finne gode løsninger for våre brukere.

Morgendagens krav tilsier økt satsing på kompetanse. Vi er del av flere utviklingsprosjekter i samarbeid med bl.a. Utviklingssenteret.

For 2018 ønsker enheten spesielt kompetansebygging på temaet barn og unge med varierende grad av autisme.

Sentrale føringer med betydning for 2018.

- Primærhelsemeldingen
- Opptrappingsplan for habilitering/rehabilitering.

MÅL

1. **Den enkelte bruker skal oppleve at det finnes forbyggende tjenester og at det gis helse og omsorgstjenester i tråd med lovens krav i form av riktige tiltak, på riktig nivå til rett tid ut fra en faglig vurdering**

TILTAK

- Helsehjelp skal ivaretas i tråd med gjeldene lover og forskrifter.
- Det skal sikres at den ansatte besitter riktig kompetanse for å kunne ivareta brukeren av tjenesten på en god måte.
- Alle brukere skal ha en primærkontakt eller koordinator som er kjent for bruker og samarbeidspartnere.
- Brukermedvirkning skal ivaretas. Det er bruker som eier sin sak og skal være den sentrale. Bruker skal møtes med respekt.
- Økt fokus på pårørendearbeid.

2. Kompetansebygging

TILTAK

- Fagutvikling på definerte områder skal gjennomføres ved kurs, veiledning, videreutdanning o.l.
- Rekrutteringsarbeid skal gjenspeile behovet for riktig kompetanse.
- Delta i faglige fora med andre kommuner.
- Etablere faglig forum for miljøterapeuter i egen enhet.

3. Arbeidsmiljø og nærværarbeid

TILTAK

- Årlige medarbeidersamtaler etter mal fra 10- faktor systemet som gjelder i kommunen.
- Fokus på HMS arbeid. Lokal HMS gruppe i habilitering er etablert og skal brukes aktivt.
- HMS avvik som rapporteres i systemet Compilo.
- Arbeidsmiljø og nærværarbeid skal ha fokus i personalmøter på avdelingene.
- Sammenkomster av faglig og sosial karakter for alle ansatte.
- Personalleder må prioritere tid for å møte de ansatte.
- Sykefraværet skal være under 8 %.

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Habilitering	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1				
Tjenester overført fra tidligere HO-ramme		18 345	18 345	18 345	18 345
Avlastningstjenester - økt behov		500	700	750	750
Ny stilling Rosseland bofellesskap		700	700	700	700
Kommunal egenandel VTA plasser		120	240	240	240
Økt innslagspunkt ressurskrevende brukere	2	160	160	160	160
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-326	-326	-326	-326
Lønnsoppgjør 2017		457	457	457	457
Sum ny ramme		19 956	20 276	20 326	20 326

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017
2. Beregning basert på det foreslåtte statsbudsjettet for 2018.

Hjemmetjenesten

Hjemmetjenesten har ansvaret for at brukere i hele kommunen, med behov for sykepleie og/eller praktisk bistand i eget hjem, til enhver tid får gode og forsvarlige tjenester.

Enheten har sin hovedbase på Noden, og en mindre base i Kilen.
Tjenestene kan deles i følgende hovedområder:

- Hjemmesykepleie.
- Praktisk bistand.
- BPA, Brukerstyrt personlig assistent.
- PA, Personlig assistent.
- Omsorgsbolig med heldøgns omsorg og pleie.

Kommunen går en tid i møte med betydelig endring i demografien. Det blir stadig flere eldre, noe som vil utfordre hjemmetjenesten vesentlig i årene fremover. Vi må utvikle nye løsninger for å møte fremtidens utfordringer.

Viktige endringer i samfunnet rundt oss er bygging av tilrettelagte boliger, sentrale leilighetskompleks, teknologi og muligheter for kontakt via sosiale medier. Det gir den enkelte anledning til å klare seg lengre og bedre i eget liv før det blir behov for kommunale tjenester.

Den tidligere helse- og omsorgsenheten jobbet aktivt med ulike områder for å møte fremtiden best mulig. Det er avgjørende viktig med et fortsatt godt samarbeid på tvers av de nye enhetene.

Sentrale satsinger i 2017 og videre i 2018:

- Forprosjekt omsorgsboliger.
- Deltakelse og tilslutning til felles innkjøp av velferdsteknologi i Agder.
- Deltakelse og tilslutning til felles responscenter.
- Deltakelse i Gode pasientforløp med hovedfokus «Hva er viktig for deg?».
- Oppstart av prosjekt: «Bo trygt og lenge hjemme».

Vi er også godt i gang med utprøving av dagsenter for hjemmeboende demente sammen med Enhet for utvikling og forvaltning.

På heltidskultur er Songdalen kommet langt, og flere kommuner ser mot oss for å lære. Men for å møte de rekrutteringsutfordringer «eldrebølgen» fører med seg må vi ta enda nye steg. Gode tjenester og gode arbeidsdager i årene fremover tilsier at vi må høyere opp i stillingsstørrelse for den enkelte ansatt enn det vi har fått til med de virkemidlene vi har brukt så langt. Både den kommunale økonomien og den enkelte ansattes timer til helgearbeid vil begge bli utfordret.

Følgende tabeller illustrerer utviklingen i antall eldre de kommende årene. De viser ikke minst at det er i gruppen 80+ økningen er størst.

Befolkningsutvikling for aldersgruppen 67+

2017	2018	2019	2020	2021	...	2030
800	822	842	875	906	...	1 158

Befolkningsutvikling for aldersgruppen 80 +

2017	2018	2019	2020	2021	...	2030
199	212	222	238	243	...	403

Hjemmetjenesten ser det naturlig å videreføre essensen av tidligere mål der bruker og pårørende kommer først, etterfulgt av kvalitetsikring. Personalet, deres arbeidsmiljø og kompetanse er siste mål.

Det er en bevisst rangering for å underbygge at våre valg alltid skal ha tjenesten til bruker som fokus.

MÅL

1. **Brukere og pårørende opplever at det gis gode hjemmetjeneste med fokus på brukermedvirkning og respekt. Tjenestene gis i tråd med lovens krav**

TILTAK

- Alle brukere skal ha primærkontakten som sin hoved pleier.
- Turnus og arbeidslister skal bygges slik at brukerne forholder seg til færrest mulig ansatte.
- Fokus på fordeling av oppgaver og ansvar.

2. **Hjemmetjenesten skal ha god kvalitetssikring av tjenestene**

TILTAK

- Politisk vedtatt tjenestekriterier og standard på hjemmetjenester følges opp.
- Deltakelse i utarbeidelse av de gode pasientforløp.
- Felles satsing på velferdsteknologi i Agder.
- Videreutvikle bruk av elektronisk kommunikasjonen med Helseforetak (HF) og fastlegene.

3. **De ansatte skal ha et godt arbeidsmiljø og vi skal til enhver tid ha nødvendig kompetanse**

TILTAK

- Jevnlige samarbeidsmøter med tillitsvalgte og verneombud.
- Årlige utviklingssamtaler med alle ansatte.
- Faglig og sosial utviklingstur hvert 3-4 år. Neste planlegges i løpet av 2018.
- Fokus på lavt sykefravær som rapporteres i hver tertialrapport og skal ikke overskride 8,0 %.

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Hjemmetjenesten	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1				
Tjenester overført fra tidligere HO-ramme		26 747	26 747	26 747	26 747
Endrede demografikostnader	1	685	985	985	985
Nestleder Hjemmetjenesten - stillingsøkning		525	525	525	525
Koordinator Hjemmetjenesten		130	130	130	130
Generell styrking av budsjettområde		600	600	600	600
Økt innslagspunkt ressurskrevende brukere	2	40	40	40	40
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-676	-676	-676	-676
Lønnsoppgjør 2017		500	500	500	500
Sum ny ramme		28 551	28 851	28 851	28 851

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017
2. Beregning basert på det foreslåtte statsbudsjettet for 2018.

Institusjon

- Langtidsavdeling (skjermet enhet)
- «Lofet» omsorgsboliger
- Korttids/rehabiliterings avdeling
- ØHD somatikk/psykiatri/rus
- Kjøkken
- Vaskeri
- Renhold

Enhet for institusjonstjenester ble etablert 1.3.2017 og ny enhetsleder ble tilsatt 1.8.2017.

Langtidsavdelingen har 15 plasser for personer med demens sykdom og disse personene har omfattende behov for omfattende pleie og hjelp til alle dagliglivets gjøremål.

Korttids/rehabiliteringsavdelingen har 10 plasser inkl. 2 ØHD plasser (Øyeblikkelig hjelp døgnopphold). Avdelingen har pasienter som er inne i tidsbegrensede perioder for rehabilitering, kartlegging av hjelpebehov, kartlegging av ernæring, kartlegging av smertebehandling, omsorg ved livets slutt, og i noen tilfeller i påvente av fast plass i institusjon.

«Lofet» har 10 tilrettelagte omsorgsleiligheter for personer med lettere grad av demens sykdom og/eller personer med behov trygghet, sykepleie og hjelp til dagliglivets gjøremål.

Enheten ønsker å forbindes med:

“Menneskelig nærhet og faglig styrke”.

Viktige lover, forskrifter og statlige styringssignaler

- Meld. St. 26 – Fremtidens primærhelsetjeneste gir sterke føringer ifht «brukers helsetjeneste» med brukers involvering i utvikling og endring. Meldingen presiserer brukers behov for koordinerte og helhetlige pasientforløp, mer forebygging og tidlig innsats og flere tjenester nær der bruker bor.
- Ansvar for rehabilitering av alle brukergrupper blir i større grad overført til kommunen og er et omfattende og krevende område.
- Opptrappingsplan for rehabilitering/habilitering.
- Aktuelle veiledere og rundskriv.

MÅL

- 1. Brukere og pårørende skal oppleve at det gis helse- og omsorgstjenester i tråd med lovens krav i form av riktig tiltak, på riktig nivå til rett tid ut fra en helhetlig og faglig vurdering**

TILTAK

- Alle brukere skal ha primærkontakt som er kjent for bruker og pårørende.
- Økt prioritering av institusjonsplasser til rehabilitering, utredning og øyeblikkelig hjelp for å møte de utfordringene som Samhandlingsreformen gir.
- Dimensjonering av plasser til heldøgns omsorg tilpasses den demografiske utviklingen i kommunen.
- Det satses på velferdsteknologi som et supplement til de kommunale tjenester som et virkemiddel for helsepolitiske mål om kvalitet, effektivitet og helhetlig pasientforløp.

- 2. Enhet for institusjonstjenester skal følge opp sentrale føringer**

TILTAK

- Videreutvikle bruk av elektronisk kommunikasjonen med HF (Helseforetak) og fastlegene.
- Institusjonen tar imot utskrivningsklare pasienter raskt for å unngå bøter fra 2. linjetjenesten.
- Videreføre prioritering av institusjonsplasser til rehabilitering, utredning og kommunal øyeblikkelig hjelp for å møte utfordringene som Samhandlingsreformen gir.
- ØHD-plasser for rus/psykisk helse er nå innført. De skal bygge på samme prinsipper som ble lagt vekt på ved ØHD innen somatiske lidelser.

- 3. Enhet for institusjonstjenester skal ha god kvalitetssikring av tjenestene**

TILTAK

- Politisk vedtatt tjenestekriterier og standard på helse- og omsorgstjenestene følges opp.
- Digitalt kvalitetssystem videreutvikles.
- I samarbeid med alle kommunene og spesialisthelsetjenesten i Agder skal det iverksettes felles rutiner for å få til «Gode pasientforløp». «Hva er viktig for deg?».
- Der er vedtatt å opprette felles responscenter for trygghetsalarmer og annen velferdsteknologi i samarbeid med flere av kommunene på Agder.
- Det satses på bruk av ulike former for velferdsteknologi for å kunne imøtekomme utfordringen med betydelig flere personer over 80 år.

4. De ansatte skal ha et godt arbeidsmiljø og vi skal til enhver tid ha nødvendig kompetanse

TILTAK

- Kompetanseplanen legges til grunn for kompetanseutviklingen.
- Oppfølging av 10-faktor program i 2018.
- Fokus på lavt sykefravær og oppfølging av sykemeldte.
- Årlig utvikling samtale med alle fast ansatte.
- For å møte utfordringen med å rekruttere og beholde kvalifisert arbeidskraft må det arbeides videre med heltidskultur.
- Sykefraværet skal være under 8 %.

Befolkningsutvikling for aldersgruppen 67+

2016	2017	2018	2019	2020
800	826	835	870	897

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Institusjon	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1				
Tjenester overført fra tidligere HO-ramme		29 191	29 191	29 191	29 191
Økt ressurs ledelse institusjon		210	210	210	210
Økte ressurser kjøkken		85	85	85	85
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-714	-714	-714	-714
Lønnsoppgjør 2017		566	566	566	566
Sum ny ramme		29 338	29 338	29 338	29 338

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017

Livsmestring

- Helsestasjonen
- Skolehelsetjenesten
- Svangerskapsomsorg
- Psykiatritjeneste barn og unge
- Flyktningehelseteam
- Oppfølgingsteam
- Veksthuset
- Boteam
- Edruskapsvern og behandling

Enhet for Livsmestring er tillagt ansvar for kommunens psykisk helse og rusarbeid. Fra 2016 har enheten omorganisert tjenestene for å imøtekomme de fremtidige utfordringer på fagområdet. Etablering av et Familiens hus der fleste av de forebyggende tjenester er vesentlig del av denne endringen.

Viktige hendelser/tiltak i 2018:

- Psykisk helse- og rusfeltet er fra 2017 innlemmet som del av samhandlingsreformen. Herunder nytt tilbud om Øyeblikkelig hjelp døgnopphold. Foreløpig har ikke denne ansvars og oppgaveoverføringen medført betydelige kostnader. Dette vil imidlertid kunne endre seg og vil kunne utløse faglige så vel som økonomiske konsekvenser for enheten.
- Nyetablering av sosialboliger på Midtheilia, samtidig oppstart nødboligtilbud samme sted. Forvaltning og oppfølging av personer i nødboligene gjennomføres i samarbeid med NAV. Etablering av faglig ansvarlig forvaltning og oppfølging av de innbyggere som mottar dette tilbudet forventes å medføre en betydelig kostnad alt avhengig av belegg/bruk av tjenestetilbudet.

Sentrale/endrete føringer med betydning for 2018:

- Primærhelsemeldingen Meld.St.26
 - Inkludering av psykisk helse og rusfeltet i samhandlingsreformen fra 2017. Herunder blant annet kommunal øyeblikkelig hjelp funksjon.
 - Økt kompetansekrav, blant annet psykologkompetanse.
- Regjeringen Prop.15S Opptrappingsplan for rusfeltet (2016-2020)
- Sørlandet sykehus HF: Utarbeidelse av egne samarbeids-/delavtaler på psykisk helse- og rusfeltet.
- Helse- og omsorgsdep. Rundskriv I-4/2017 Om helse- og omsorgstjenestelovgivningens anvendelse ved lavterskeltilbud – særlig om krav til dokumentasjon og diagnostisering.

MÅL

Enhetens målsetting ble satt ved etablering, og har vært evaluert halvårlig i samarbeid med de ansatte. Enhetens hovedmålsetting for 2018 er:

«Den enkelte bruker skal gjennom en helhetlig og samhandlende oppfølging sikres støtte og hjelp til mestring, økt livskvalitet og opplevelse av verdig liv.»

Enheten ønsker å forplikte seg til å levere tjenester med fokus på **Inkludering – Integrering – Ansvar** og vil måle dette ut fra følgende mål og tiltak:

MÅL

1. Møte den enkelte med respekt

TILTAK

- Kartlegging av den enkeltes mål, funksjonsnivå, ressurser og utarbeide oppfølging- og/eller behandlingsplan med utgangspunkt i brukerens ønsker.

2. Inkluderende tjenester

TILTAK

- Videreutvikle inntaksrutiner som sikrer inkludering og samarbeid.
- Videreutvikle møteplasser tilpasset brukernes behov og ønsker.
- Tilby individuell støtte med fokus på sosial integrasjon.
- Fokus på aktivitet og sosial trening.

3. Integrert brukermedvirkning både på bruker- og systemnivå

TILTAK

- Tilbud om individuell plan og koordinatorfunksjon, ta i bruk Sampro IP (IT-verktøy).
- Inkludere likemannsarbeid i tjenesten.
- Videreføre enhetens brukerutvalg og inkludere dette i utviklingsarbeidet.

4. Være en samarbeidende enhet

TILTAK

- Tilgjengelige tjenester og tilgjengelighet tilpasset brukernes behov.
- Videreutvikle rutiner for intern og eksternt samarbeid. Familiens hus, Oppfølgingsteam og Bo-team.
- Lav terskel for inntak og rask respons på henvendelser.
- Delta på felles samarbeidsarenaer med andre tjenester og enheter.
- Økt fokus på pårønderarbeid barn, unge og voksne.
- Videreutvikle pårøndertilbudet.
- Etablere gode samarbeidsrutiner med spesialisthelsetjenesten.
- Profilering av enheten intern og eksternt.

5. Kontinuerlig kompetansebygging

TILTAK

- Gjennomføre kompetansekartlegging og utforme kompetanseplan.
- Kontinuerlig fagutvikling på definerte områder, gjennom utdanning, etterutdanning, deltakelse på kurs og veiledning.

6. Fokus på nærværarbeid. Sykefravær skal ikke overstige 5,0 %

TILTAK

- Årlige utviklingssamtaler.
- Følge opp årshjul med sosiale og faglige arrangementer.
- Jevnlige samarbeidsmøter HMS-møter med VO og tillitsvalgte.
- Tydeliggjøre roller, ansvar og oppgavedeling.

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Livsmestring	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	18 958	18 958	18 958	18 958
Sum justeringer vedtatt i budsjett for 2017	1	-599	-399	-399	-399
Opptappingsplan for rusfeltet	2	442	442	442	442
Forebyggende tiltak for barn, unge og barnefamilier	2	284	284	284	284
Frivilligsentralen overføring til Utvikling og forvaltning	1	-50	-50	-50	-50
Omfordeling ressurser Livsmestring/Utvikling og forvaltning		-375	-375	-375	-375
Ressurs renhold, overført til Tunballen barnehage		-24	-24	-24	-24
Økt innslagspunkt ressurskrevende brukere	2	160	160	160	160
Implementering av bonustrappen H/O		40	40	40	40
Helsestasjon og skolehelsetjenesten	2	28	28	28	28
Tilskudd Atrop/Leons hjerterom i 2018		100			
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-531	-531	-531	-531
Lønnsoppgjør 2017		413	413	413	413
Sum ny ramme		18 846	18 946	18 946	18 946

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017
2. Beregning basert på det foreslåtte statsbudsjettet for 2018.

Kommunikasjon og service

- Webredaktør
- Dokumentsenter og post
- Bibliotek
- Politisk sekretariat og valg
- Skranke og sentralbord
- Boligkontor, utleie, startlån og botilskudd
- Eiendomsskatt, skjenkerett, transport/parkeringstillatelser, fakturering, innfordring, innkjøp, telefoni mm

Enheten har som mål:

- **Alle er motiverte, ansvarlige og kvalifiserte lagspillere. Dette leder til at innbyggerne og ansatte blir møtt med respekt og løsningsorientert service.**
- **Kommunen er aktiv informasjonsformidler og legger til rette for offentlig innsyn. Innbyggerne gis mulighet til økt forståelse og kompetanse og inviteres til å påvirke i et lokaldemokrati.**
- **De ansatte har et godt arbeidsmiljø og har til enhver tid nødvendig kompetanse.**

Sykefraværet skal være under 3 %.

Kommunikasjon og profilering

MÅL

1. **www.songdalen.kommune.no er kommunens viktigste informasjonsplattform mot publikum. Facebook er en hurtig og uformell dialogarena mellom innbyggerne og kommunen**
 - Innbyggerne opplever at kommunen gir tidlig, korrekt og aktuell informasjon.
2. **Ny kommunikasjonsplan definerer åpenhet, tilgjengelighet, troverdighet og medvirkning som grunnleggende verdier i god kommunikasjon**
 - Egne veiledere for klarspråk, sosiale medier og grafisk profilering er standard som blir fulgt.
 - Kvalitet i det vi sier og skriver bidrar til troverdighet og godt omdømme.
 - Media opplever at kommunen praktiserer meroffentlighet og kommunen vektlegger god samhandling.

TILTAK

- Hjemmesiden er oppdatert og aktuell.
- K3-prosessen har åpen og løpende informasjon, både til innbyggerne og ansatte. Hjemmesiden har lenke til Nye Kristiansands nettside.
- Facebook vedlikeholdes daglig og nye medier/digitale verktøy vurderes løpende. Innbyggerne kan kommunisere med kommunen på en uformell arena.
- Infoteamet gis kompetanseutvikling i henhold til kompetanseplanen og innenfor vedtatte rammer.
- Rådmann, ordfører og enhetsledere tilstreber informasjonsflyt av aktuelt stoff for publisering, for eksempel saker i forkant av politisk behandling.
- Webredaktøren og infoteamet publiserer kommunens aktiviteter, nyheter og aktuelle saker.

Dokumentsenter

MÅL

1. **Sak- og arkivsystemet p360 gir god dokumentforvaltning. Arkivverdig dokumentasjon gjenfinnes her**
 - Arkivplanen er oppdatert.
 - Publikum gis innsyn uten unødig opphold, vanligvis innen et par dager.
 - Dokumentsikkerheten er i henhold til ny personvernlovgivning.
2. **Alle fagsystemer er sikkerhetsgodkjent av arkivleder**
3. **Fjernarkiv avleveres sentralarkiv i henhold til plan og lovverk**

TILTAK

- Post registres daglig i p360. Dokumenter blir kvalitetssikret ved gjennomgang av offentlig postjournal og journalføring.
- SvarUT erstatter papirutsendelser.
- Superbrukere i p360 gis opplæring og bidrar til å styrke kompetansen i enhetene.
- Råd- og veiledning til skoler og barnehager prioriteres for å klargjøre papirarkiver for overføring til bortsettingsarkivet i rådhuset.

Bibliotek

MÅL

1. **Biblioteket er et aktuelt, variert og godt tilbud til alle i kommunen og bidrar til å utjevne sosioøkonomiske forskjeller. Vi er et aktivt og utadvendt bibliotek som møter innbyggernes behov i alle faser i livet**
 - Økende bruk av biblioteket og god oppslutning om bibliotekets arrangementer.

TILTAK

- Utvikle biblioteket til møteplass og kulturarena gjennom arrangementer som språkkafeen og kurstilbud som Skrive-Skape-Dele, i samarbeid med frivillige, skole og barnehage og enhet for kultur og inkludering. Tiltakene er folkehelsearbeid ved at sosioøkonomiske forskjeller utjevnes, interesseområder utvikles og nye relasjoner etableres.
- Tilrettelegge biblioteket med møbler, belysning og PC-utstyr.
- Videreutvikle bibliotekets nettside Web Løft.
- Selvbetjeningsstasjoner i Finsland og på Nodeland, forutsatt budsjettbevilgning.
- Kompetanseheving internt og ved deltakelse i prosjekter, nettverk og på kurs.
- Mer samarbeid med skoler og barnehager, inkludert besøk.
- Elevassistenter på biblioteket i Finsland.
- Temasortering gjør det lettere for brukerne å finne det de søker.

Politisk sekretariat, skranke og sentralbord, boligkontor, økonomi- og administrative oppgaver

MÅL

- Den politiske saksforberedelsen skjer i rett tid og saksfremstillingen er kvalitetssikret og lett tilgjengelig på hjemmesiden og politikerportalen**
 - God tilbakemelding fra politikere og innbyggere.
 - Kommunestyremøter overføres direkte via nettTV. Opptak av møtene er tilgjengelig på kommunens hjemmeside.
- Førstelinen møter alle henvendelser med respekt. Tjenesten yter topp service som bekreftes i brukerundersøkelse**
 - Fasttelefoner har en glidende overgang til mobil og Business skype. Telefonsentralen avvikles, Triosentral består.
- Boligkontoret og administrativ bolignemnd sikrer en kommunedekkende og systematisk boligforvaltning, og en langsiktig og behovsorientert boligplanlegging**
 - Administrativ bolignemnd melder samordnet behov for kommunale boliger til investeringsbudsjettarbeidet.
 - Ved boliginvesteringer søkes tilskuddsmidler fra Husbanken.
- Finansieringshjelp med startlån, tilpasningstilskudd, etableringstilskudd og bostøtte følger av forskrift og lokale retningslinjer**
 - Revisjon av lokal retningslinje vurderes etter innstramming i henhold til forskrift og krav om egenandel.
- Økonomi- og administrative oppgaver som er lagt til enheten utføres profesjonelt og kostnadseffektivt innenfor gjeldende frister**
 - E-handel og e-faktura benyttes der det er mulig.
- Kompetansetiltak for hele enheten gjennomføres med vekt på faglig utvikling, mestringsorientering og lagspill**
 - Kompetansetiltak og utviklingssamtaler blir fulgt opp.
 - Ansatte søker kompetansebygging og er engasjerte i K3-arbeidet frem mot kommunesammenslåing i 2020.

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Kommunikasjon og service	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	6 153	6 153	6 153	6 153
Sum justeringer vedtatt i budsjett for 2017	1	-125	-145	-145	-145
Bibliotekene - selvbetjeningsstasjoner, lisenser		185	35	35	35
Telefon, økte nettokostnader		57	57	57	57
Dokumentsenter, avlevering av papirarkiv til IKAVA		0	1 100	0	
Boligsosiale tilskudd trappes opp	2	63	63	63	63
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-88	-88	-88	-88
Lønnsoppgjør 2017		157	292	292	292
Sum ny ramme		6 402	7 467	6 367	6 367

- Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017
- Beregning basert på det foreslåtte statsbudsjettet for 2018.

Teknisk

- Utvikling, drift og vedlikehold av bygg og eiendom
- Byggesak, fradeling, reguleringsplanarbeid og byggesakstilsyn
- Jordbruk, skog og viltforvaltning
- Drift og vedlikehold av vei, vann og avløp
- Drift og vedlikehold av offentlige idrettsanlegg, grøntanlegg og badeplasser
- Prosjektledelse av prosjekter på investeringsbudsjettet (ansvar 9400)
- Forurensning

Satsningsområder i kommuneplanen

- Songdalen skal være en attraktiv kommune å bo i.
- Songdalen skal være en god kommune å vokse opp i, leve i og bli eldre i.
- Innbyggerne skal oppleve trygghet for nødvendige tjenester.
- Tjenestetilbudet skal være av god kvalitet.
- Bolig-, nærings- og sentrumsområder i Songdalen er kjent for sine positive kvaliteter.

MÅL

1. Fremme folkehelse i arealplanlegging og saksbehandling

TILTAK

- Vurdere bomiljø og folkehelse i forbindelse med behandling av arealplaner.
- Involvering av kommuneplanlegger, folkehelsekoordinator mv. i planbehandlingen.
- Delta i samarbeidsforum med kommuneplanlegger, folkehelsekoordinator mv.
- Bidra til utarbeidelse av temakart til bruk for ivaretagelse av viktige samfunnshensyn (eksempelvis overordnet grøntstruktur).
- Vurdere gode forutsetninger for folkehelsearbeid i forbindelse med behandling av arealplaner.

2. Sikre beredskap og forebygge skadefølger av klimatiske og naturgitte forhold

TILTAK

- Sikre gode rutiner for at beredskap og forebyggende tiltak vurderes.
- Arbeide med å få laget kart som viser overvann og flomveier.

3. Følge opp hovedmålene i vedtatt kommuneplan

TILTAK

- Bidra til å sikre planhierarkiet i behandlingen av arealplaner.

4. Forvalte og formidle kunnskap om tekniske lover og forskrifter på en positiv og imøtekommende måte

TILTAK

- Revidere hjemmesiden til kommunen, med tanke på å bedre informasjonsnivået og forenkle kontakt mellom saksbehandler og innbygger.

5. Opprettholde god dialog mellom kommune, innbyggere og næring

TILTAK

- Være tilgjengelig for spørsmål via telefon eller ved personlig oppmøte i Rådhuset.

6. Gjennomføre saksbehandling innenfor lovbestemte frister og rett kvalitet

TILTAK

- Fokus på saksbehandling og bruk av p360. Arbeide med muligheten for å ta i bruk byggesaksmodul, med sikte på å bedre kvaliteten i digital saksbehandling. Samarbeid med Søgne og Kristiansand kommuner.

7. Ivareta og styre kommunens byggenemdsprosjekter i tråd med lover og forskrifter

TILTAK

- Videreutvikle rutiner og kvalitetssystem for prosjektgjennomføringen, med fokus på designkriterier og anskaffelsestema.

8. Sikre at investeringsprosjektene blir gjennomført på den mest økonomiske fordelaktige måten

TILTAK

- Bruke ISY-Prosjektøkonomi for å bedre rapporteringen i våre prosjekter.

9. Arbeide med kommunereformen

TILTAK

- Delta i ulike prosjektgrupper.
- Arbeid med harmonisering av normer og planer, som skal bli felles for ny kommune.
- Forberedelser til sammenslåing. Jobbing internt og avklaringer på hvilke verdier og organisering vi vil holde frem inn mot bygging av en ny kommune.

10. Videreutvikle den digitale verktøykassen

TILTAK

- Legge til rette for bruk av Plania WEB og fullføre implementering av tegninger i Plania.
- Oppstart av BIM tegninger (3-D tegninger).
- Arbeide for å integrere fagsystemer og heve kompetansen for bruk av digitale verktøy.

11. HMS arbeid og gode arbeidsrutiner skal ligge til grunn for alt arbeid som utføres i enheten

TILTAK

- Fokusere på HMS arbeid ved gjennomgang av risikofylte arbeidssituasjoner og rutinebeskrivelser. Dette utføres ved at risiko- og sårbarhet identifiseres, gjennomgang av eksisterende og nye rutinebeskrivelser og deretter implementering i daglig arbeid.
- Gjennomføre systemrevisjon knyttet til vedlikehold og tilsyn, brann.
- Tilrettelegge for lærlingeordning, og- eller trainee stilling/er.
- Videreføre ordningen med tiltaksplasser på enheten i regi av tiltakskonsulent.
- Sykefraværet skal ikke være over 3,5 %.

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Teknisk	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	26 549	26 549	26 549	26 549
Sum ulike tiltak vedtatt i 2016 for 2017		-449	-449	-449	-449
Økte fdv-kostnader		272	272	272	272
Bortfall husleie (blant annet endret bruk fra leilighet til kontor samt oppussing Brennåsmoen i hht. vedlikeholdsplan)		278	127	127	127
Lisenskostnader samt vedlikehold hjertestartere		215	215	215	215
Flomsikring/kartlegging langs Songdalselva		200			
Skifte til LED-lys i lysløype		50			
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-324	-324	-324	-324
Lønnsoppgjør 2017		176	176	176	176
Sum ny ramme		26 967	26 566	26 566	26 566

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017

VAR	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	-3 084	-3 084	-3 084	-3 084
Gebyrøkning avløp, kapitalkostnader		-268	-1 377	-1 779	-3 836
Gebyrøkning vann, kapitalkostnader		-87	-55	-78	-141
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-106	-106	-106	-106
Lønnsoppgjør 2017		43	43	43	43
Sum ny ramme		-3 502	-4 579	-5 004	-7 124

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017

Rådmannens stab

Overordnet MÅL

1. **Rådmannens stab skal være en pådriver for kontinuerlig utviklingsarbeid i kommuneorganisasjonen.**
 - Til enhver tid er minst en medarbeider i staben involvert i et utviklingsprosjekt.
2. **Alle oppgaver og tjenester utføres effektivt og er basert på faglighet, likeverd og respekt for innbyggere og medarbeidere.**
 - Arbeidsmiljøundersøkelser viser at arbeidsmiljøet er preget av godt samarbeid, gode relasjoner og vilje til å gjøre hverandre gode.
3. **De ansatte har et godt arbeidsmiljø og har til enhver tid nødvendig kompetanse**
 - Sykefraværet skal være 2,5 %.
 - Fokus på opplæring og kompetanseutvikling samt årlige utviklingssamtaler.

Rådmannens stab består av stabs- og støttetjenester. Mål og tiltak for stabsdelen er i stor grad formulert i handlingsprogrammets Del 2 Overordnede målsettinger for Songdalen kommune. Øvrige mål og tiltak er beskrevet nedenfor.

MÅL

Lønn

1. **Hele lønningstjenesten for alle ansatte i Songdalen kommune kjøpes fra Kristiansand kommune med virkning fra 1.1.2017. Denne avtalen forutsetter blant annet:**
 - Riktig lønn er utbetalt den 12. hver måned.
 - Alle rapporter til offentlige myndigheter er avgitt innenfor fastsatte frister.
 - Det er gjennomført kontroll av refusjoner fra Nav annenhver måned (sykepenges m.m.).

Regnskap

1. **Kommunens regnskap er korrekt, informativt og fremmet for politisk godkjenning innen fastsatte frister**
 - Korrekt regnskap er ferdigstilt innenfor lovbestemte frister.
 - Moms og momskompensasjonsoppgaver er rapportert innenfor lovbestemte frister.
 - KOSTRA-tall er korrekt rapportert til SSB innenfor fastsatte frister.

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Rådmannens stab	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	15 902	15 902	15 902	15 902
Salderingsbehov		-159	-159	-159	-159
Tilskudd fra Vest Agder fylkeskommune		0	475	475	475
Finansiering av prosjektleder heltid		75	-90	-90	-90
Frisklivscentralen flyttes til Utvikling og forvaltning	1	-270	-270	-270	-270
Miljørettet helsevern flyttes fra Helse og omsorg		383	383	383	383
Tilskudd elveeierlaget		130	130	130	130
Ny kommunalsjef oppvekst		1 150	1 150	1 150	1 150
Trefelling kommunal grunn		50	50	50	50
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-203	-203	-203	-203
Lønnsoppgjør 2017		175	175	175	175
Sum ny ramme		17 233	17 543	17 543	17 543

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017

Politisk styring og kontrollorgan

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Politisk styring og kontroll	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	4 146	4 146	4 146	4 146
Valg		-440	-155	-440	-155
Kommune-TV, drift og support		18	18	18	18
Økt revisjonstilskudd, selskapskontroll og sekretær		15	15	15	15
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-65	-65	-65	-65
Sum ny ramme		3 674	3 959	3 674	3 959

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017

Barnevern

Barneverntjenestens hovedoppgaver er å ivareta barn og unge som utsettes for omfattende og alvorlig omsorgssvikt fra sine foreldre, samt iverksette tiltak for ungdom med store atferdsproblemer. Barneverntjenesten har ansvar for individuelle tiltak for barn og unge fra 0-18 år. Barn under omsorg av barnevernet har rett på oppfølging frem til de er 23 år.

Barneverntjenesten drifter interkommunal barnevernvakt for 23 kommuner. Tjenesten har også ansvar for Nasjonal alarmtelefon (116 111) på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet.

Utfordringer for tjenesten

Det meste av budsjettet til barneverntjenesten i dag er rettet inn mot undersøkelser av nye meldinger og oppfølging av barn og unge i fosterhjem og institusjon og mindre på forebygging. Barneverntjenesten står i et kontinuerlig krysspress mellom lovpålagte oppgaver knyttet til disse oppgavene og forventning om deltakelse i forebyggende arbeid. Prioritering av forebyggende arbeid er krevende med de ressurser vi har tilgjengelig.

Økt egenandel ved bruk av statlige barneverntiltak (barnevernsinstitusjoner) er ikke kompensert fullt ut, noe som innebærer betydelige utfordringer for tjenesten. Barneverntjenesten benytter i svært liten grad private aktører, og jobber systematisk med barn og familier med omfattende behov. Etablering av egen tiltaksavdeling som jobber med 85 av de mest krevende familiene har vært en viktig prioritering.

Prioriteringer

- Prioritere lovpålagte myndighetskrav i alle avdelinger.
- Fortsatt fokus på kulturjobbing - verdier og barnesyn.
- Fokus på bruk av familieråd i alle fasene av en barnevernssak.
- Intensivere innsatsen i forhold til tverrfaglig samarbeid.

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Barnevern	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Foreslått ramme for 2018		14 171	14 171	14 171	14 171

Kirkelig fellesråd

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Kirkelig fellesråd	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	3 340	3 340	3 340	3 340
Kompensasjon for lønns- og prisvekst 2,6 %		87	87	87	87
Sum ny ramme		3 427	3 427	3 427	3 427

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017

Fellesområdet

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Fellesområdet	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	9 487	9 487	9 487	9 487
Jubileumsfest for ansatte med 25 og 40 års tjenestetid		100	100	100	100
HTV frikjøp		71	71	71	71
Økt medlemsavgift bedriftshelsetjenesten		10	10	10	10
Hovedverneombud, kursing, lisenser		33	33	33	33
Tilskudd til arr. Hav til Hei		25	25	25	25
KnpS økt kontingent		8	8	8	8
Visma fellessystemer, økte lisenskostnader		98	98	98	98
Tilskudd trossamfunn		120	120	120	120
Økte forsikringspremier og økte kostnader til flagging		100	100	100	100
Tilskudd til sentralt KS-fond for digitaliseringsprosjekter i offentlig sektor		130	0	0	0
Redusert pensjonskostnad KLP - fellesordningen		-31	-31	-31	-31
Lønnsoppgjør 2017		76	76	76	76
Sum ny ramme		10 227	10 097	10 097	10 097

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017

Tilleggsbevilgning

Vedtatte driftstiltak i planperioden

Tilleggsbevilgning	Note	År 2018	År 2019	År 2020	År 2021
Kommunestyrets vedtatte ramme for 2017	1	9 900	9 900	9 900	9 900
Økning i lønnsreserven		2 000	2 000	2 000	2 000
Økt ramme til lærlingeordningen		400	400	400	400
Sum ny ramme		12 300	12 300	12 300	12 300

1. Vedtatt av kommunestyret i budsjettsak for 2017

DEL IV

Årsbudsjett 2018

Budsjettskjema 1A – Driftsbudsjett

	Budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016
Skatter	-140 600	-132 000	-131 403
Rammetilskudd	-221 000	-209 700	-204 266
Eiendomsskatt	-14 300	-13 900	-8 459
Kompensasjonstilskudd sykehjem/omsorgsboliger	-1 428	-1 427	-1 640
Rentekompensasjon skole- og svømmeanlegg	-397	-403	-377
Rentekompensasjon kirkebygg	-34	-38	-41
Investeringskompensasjon reform -97	0	-208	-358
Integreringstilskudd flyktninger	-24 200	-28 300	-26 263
Vertskommunetilskudd	0	-300	0
Premieavvik	6 400	1 300	-1 634
Sum frie disponible inntekter	-395 559	-384 976	-374 441
Renteutgifter	11 374	11 235	12 604
Renteinntekter av bankinnskudd og startlån	-4 700	-2 877	-3 946
Utbytte rentemarkedet	-7 160	-8 008	-8 655
Utbytte rentemarkedet	-9 074	-9 090	-12 573
Netto renteinntekter/utgifter	-9 560	-8 740	-12 570
Avdrag på lån	19 900	18 778	18 822
Mottatte avdrag på lån			
Netto gjeldsavdrag	19 900	18 778	18 822
Netto finansinntekter/-utgifter	10 340	10 038	6 252
Til dekning av tidligere års underskudd			
Til ubundne fond	4 062	7 448	14 569
Til bundne avsetninger			4 937
Bruk av tidligere års regnskapsmessige mindreforbruk	0	0	-14 925
Bruk av ubundne avsetninger	0	0	-4 902
Bruk av bundne avsetninger	0	0	-4 405
Netto avsetninger	4 062	7 448	-4 726
Overført til investeringsbudsjettet	1 000	1 900	3 662
Til fordeling drift	-380 157	-365 590	-369 253
Sum fordelt til drift	380 157	365 590	352 768
Regnskapsmessige merforbruk	0	0	-16 485

Budsjettskjema 1B – Driftsbudsjett

Alle tall i hele kr. 1.000

	Budsjett	Budsjett	Regnskap
	2 018	2 017	2 016
Politisk styring og kontroll	3 674	4 146	3 881
Staben	17 233	15 902	15 733
Kommunikasjon og service	6 402	6 153	6 548
Skolene	91 828	87 801	87 235
Barnehegene	52 779	52 321	54 478
Kultur og inkludering	21 372	21 356	20 043
Barnevern	14 171	14 171	13 960
Nav	8 277	8 080	8 144
Helse og omsorg	0	90 511	90 184
Utvikling og forvaltning	18 311		
Hjemmetjenesten	28 551		
Habilitering	19 956		
Institusjon	29 338		
Livsmestring	18 846	18 958	17 455
Teknisk	26 967	26 549	23 872
VAR	-3 502	-3 084	
Kirkelig fellesråd	3 427	3 340	3 407
Tilleggsbevilgning	12 300	9 900	0
Fellesområdet	10 227	9 487	7 828
Netto driftsutgifter i rammeområdene	380 157	365 591	352 768

Budsjettskjema 2A – Investeringsbudsjett

Alle tall i hele kr. 1.000

	Budsjett	Budsjett	Regnskap
	2018	2017	2016
Investeringer i anleggsmidler	43 188	41 599	50 602
Utlån og forskutteringer			18 722
Avdrag på lån	6 000	6 000	6 236
Avsetninger			3 539
Overføringer			
Finanskostnader			
Dekning av tidligere års udekket			4 177
Andre utgifter	1 000	1 900	2 025
Årets finansieringsbehov	50 188	49 499	85 301
Finansiert slik:			
Bruk av lånemidler	37 522	33 853	45 604
Kompensasjon for merverdiavgift	5 016	7 246	7 847
Inntekter fra salg av anleggsmidler			1 532
Andre salgsinntekter			
Salg av aksjer og andeler			
Tilskudd til investeringer	650	500	15 582
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	6 000	6 000	7 813
Mottatte avdrag på ansvarlig lån			
Andre inntekter			
Sum ekstern finansiering	49 188	47 599	78 378
Overført fra driftsbudsjettet	1 000	1 900	3 662
Bruk av avsetning			3 261
Sum finansiering	50 188	49 499	85 301
Udekket/udisponert			

Budsjettskjema 2B – Investeringsbudsjett

Alle tall i hele kr. 1.000

		Budsjett	Budsjett	Regnskap
		2018	2017	2016
9100	Investeringer sentralt (ikke bygg og anlegg)	2 747	2 652	2 759
9200	Investeringer skole, banehage, Nav (ikke bygg og anlegg)	1 005	678	444
9300	Investeringer helse og omsorg (ikke bygg og anlegg)	500	513	467
9400	Investeringer bygg og større anlegg	38 936	38 056	46 932
9700	Diverse kapital			
	Totalt	43 188	41 899	50 602